

Ціна: 50 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIX

ТРАВЕНЬ — 1968 — MAY

Ч. 220

diasporiana.org.ua

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Качуровський І. — Пісня про білий парус, поезії	1
Віталенко В. — Нехай комуністам буде соромно	3
Олександрів Б. — Відкритий лист до Ігоря Качуровського	6
Гончар Олесь — Собор, уривки з роману	9
Рецензії. Листування. Дописи. Бібліографія. Огляд преси.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

М. Романишин. Ранок. ("Ранок", ч. 4. 1967. Київ.)

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Скоп Ол., Сан Дієго, США	3
Чернецький І., Келгари, Канада	1
Рябокін Ганна, Сан Пол, США	1
Завертайло Данило, Чикаго, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Д-р Мигайчук Я., Парма, США	30.00
Завертайло Данило, Чикаго, США	15.00
Д-р Кошман Ігор, Парсіппані, США	15.00
Н. Н., Торонто, Канада	5.50
Маковійчук Анатоль, Чикаго, США	5.00
Судчак Ірина, Монреаль, Канада	2.50
Боровський Євген, Оттава, Канада	2.50
Ромась Марія, Ля Саль, Канада	2.00
Рябокін Ганна, Сан Пол, США	2.00
Катериненко Іван, Торонто, Канада	2.00
Гончарук В., Кіченер, Канада	2.00
Коваль Ол., Сиракузи, США	2.00
Кравець В., Едмонтон, Канада	1.50
Голінський Михайло, Едмонтон, Канада	1.50

«НОВІ ДНІ»

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во «Нові Дні», редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

- У Канаді: 4.50 дол. канадських на рік;
- У США: 5.00 дол. американських на рік;
- В Австралії: 3.50 дол. австралійських на рік;
- У Франції: 20 франків на рік;
- В Англії: 30 шілінгів (без змін);
- В усіх інших країнах Європи: 4.50 дол. ам.
- У Венеції: 4.50 дол. канадських;
- Усі інші країни Південної Америки: 3.00 дол. канадських.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Сірій Ол., Берн, Швейцарія	1.10
Передерій С., Монреаль, Канада	1.00
Д-р І. Коваль, Глензін, США	1.00
Чернецький І., Келгари, Канада	1.00
Коверна Галина, Фонтгіл, Канада	1.00
Баран Т., Монреаль, Канада	1.00
Кіпа Вадим, Джамейка, США	1.00
Гех О., Монреаль, Канада	1.00
Н. Н., Торонто, Канада	1.00

Сердечно дякуємо за допомогу! РЕД.

Вступайте в члени

Українського

Робітничого Союзу

ПЕРЕДОВОЇ БРАТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ США Й КАНАДИ!

БУТИ ЧЛЕНОМ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ, ЦЕ ЗНАЧИТЬ:

- Мати забезпечену полісу на життя;
- Мати право на допомогу при каліцтві чи хворобі;
- Можливість користати із стипендійного фонду для студентів високих шкіл;
- Можливість вашим дітям користати з дитячих таборів і курсів українознавства;
- Бути співвласником тижневика "Народня Воля" та англомовного місячника "Форум";
- Користатись з відпочинкової оселі УРСоюзу "Верховина".

За повнішими інформаціями звертайтеся письмово або телефоном до місцевих секретарів і організаторів УРСоюзу чи до його головного організатора на Канаду Анатолія Білоцерківського на адресу:

490 Oka St. — LaSalle, Quebec, Canada
Тел.: (514) 366-1775

або до Головної Канцелярії УРСоюзу:

440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., USA
Тел.: (717) 342-0937

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІБКИ,

△ НАПРАВИ,

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ

Authorized as Second Class Mail by Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

Printed by KIEV PRINTERS LTD., Toronto, Ont. Canada

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ПІСНЯ ПРО БІЛИЙ ПАРУС

Л. К.

11.

ІМПРОВІЗАЦІЯ ТЕЛЕФОНОМ

Сонетоїд

Ти кажеш: «мазохізм». Як можеш ти
Подумати, що я люблю страждання,
Мій рабський труд, ганебне існування
І нерозривне коло самоти?

На дні відчаю — глибше вже не впасти, —
Щоб вилізти, душа лиш бруд гребе.
А скільки раз я стримував себе,
Щоб голову під потяг не покласти?..

І вірші, що складаються самі,
Це тільки продуктивина в тюрмі:
Відпишешся — і ніби легше стане.

Тож я люблю не жах, не бруд, не рани —
Люблю я сонце й небо голубе,
Гірські вершини, море і тебе.

12.

Пізніх вулиць тривожний сон.
І знайоме вікно — закрите.
Ти троянди жбурнув на балкон,
Але впали додолу квіти.

Темінь. Штора. Нікого нема.
Якось дивно: нема нікого...
І вже острах тебе пойма:
Чи не сталося чогось лихого?

Будеш знову не спати всю ніч,
Задрімаєш — вона присниться.
Найдорожче з усіх облич
І найглибшого болю криниця.

А наавтра дізнаєшся: та,
Ким живеш ти цієї миті,
Взагалі тебе не пам'ята,
Ніби ти й не існуєш на світі.

Що ж? Судилось тобі одно —
Бути завжди лиш пасинком долі.
Пізня вулиця. Темне вікно.
І троянди, розсипані долі.

13.

Мов перетята потягом людина,
Що з болю прокидається за мить
І ще не розуміючи, що сталося,
По той бік рейки бачить власну ногу,
Яка тримається не знать, чому,
На мокрій, передавленій холоші,
І ногу ту, ще теплу, ще живу
Назад, на місце хоче притулити, —
Так я тепер, кривавлячись, тулю
Шматок душі, відірваний тобою.
На місце він ніколи вже не стане,
Але душа загоїться потроху,
Лише щеміти буде вічно, вічно...

14.

Хлопчик зірвати хотів галузку розквітлого глоду,
Але об гостру колючку болісно руку поранив.
З пальця висмоктує кров, відразу забувши про
квіти,
Плаче, втирає обличчя, і сльози мішаються з
кров'ю.

Зовсім байдуже йому, що саме той біль
спричинило:
Глід, що дає восени дрібні і червоні коралі,
Кисло-пекучий кизил, чи терен твердий і
терпкавий.
Сталось таке і мені, коли вчора, у запалі сварки,
Ікли свої оголивши, ти зразу зробилась чужою.
В думці не ти вже, а біль.
І сльози мішаються з кров'ю.

15.

Ти про мене не думай, єдина,
Я тебе, моя люба, не варт.
На одну лиш коротку годину
Поєднала нас доля на жарт.
Не турбуйся, не думай, не згадуй,
Як невдалий рядок, — промিনি.
І на мене за те не досадує,
В чім не мав я, властиво, вини.
Хай гіркий не збирається осад
У жіночому серці на дні.
Хай пекучий і болісний осуд
Не лягає на серце мені.

Але я, мов жебрак біля брами,
До якої невільно зайти,

* Першу частину цього циклу див. у ч. 218 за березень 1968 р.

Буду строїть зі спогадів храми,
Де живою святиною — ти.

16.

ТОЙ ДАВНІЙ ВЕЧІР

Сонет

Ще Леопарді нарікав в свій час
На тугу, що приходить після свята.
За радістю нудьга чатує, клята, —
З дитячих літ я помічав не раз.

І тільки давній вечір той у вас —
Ти з чоловіком, хлопці і дівчата —
Зберіг свій чар, як чаша непочата,
Свій юний, незатьмарений екстаз.

І спогад, світлий як дорога рання,
У серці жив, як у кумирні — бог,
Без тіні смутку, ні розчарування.

Тепер я зрозумів: то був пролог,
Живого щастя нашого залог,
Передчуття майбутнього кохання.

17.

ТАК ПОЧИНАЛОСЬ

Сонет

Лікуючи мене від марних снів,
Від мрій про щастя у своїй паланці,
Від сподівань, що висловив я вранці, —
Ти ввечері не шкодувала слів,

Щоб я про тебе й думати не смів,
Що ти достойна кращого обранця,
Що маєш ти коханця... Так, коханця! —
І в тонких ніздрях роздувався гнів.

У молодечій, запальній каварні
Поети і художники почварні
Гули, як бджіл сполохана сім'я.

Я слухав посміхаючись, недбало,
І все в мені тремтіло і співало,
Бо я вже знав, що ти — моя, моя!

18.

Як це страшно — вернутись. Щоранку той самий
поштар.

І знайомий газетчик так само горлає щоранку.
Вісім літ гаптував твою долю химерний гаптар,
Але все розпустив наостанку.

Лише кілька барвистих ниток на вузькім полотні.
Та недавніх узорів по них не вгадати нікому.
...Знов ті самі будинки стирчать у тім самім
вікні.

Як це страшно — вернутись додому.

2

19.

ЕЛЕГІЯ

Довго не смів я тебе запросити до вбогої хати.
Думав: жахнеться, втече, потім уже не вернуть.

Але вподобала ти мої стіни, оббиті картоном,
Лямпу на трьох мотузках і нефарбований стіл.

Ось уже згашено лямпу. У темі комарі заспівали
(Хай би кусали мене — я не боюсь комарів!)

Ось і розхитане ліжко чогось заскрипіло
ехидно —
Певно, до ранку воно спати сусідам не дасть.

В ритмі грайливих елегій, що нам залишив їх
Овідій,
Як у прадавні часи, наша любов протіка.

20.

Там, де хвиль білогриві хребти
Линуть, чисті, як самоофіра,
До казкового міста Офіра,
Що на мапі його не знайти,

Добре б їхати чужими морями,
Не заходячи в жодні порти,
Щоб зі мною була тільки ти,
Щоб ніхто не стояв поміж нами.

Що тужити? Лети та й лети,
Голубому віддавшись безлюддю,
Де сирени з жіночою груддю
Розкидають лапаті листи.

Хоч часом ти нахмуришся гнівно,
Все одно дорога мені ти,
Бо з тобою нема самоти,
Бо в житті не любив я так дивно.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

Future Fuel Oil Ltd. & Service Station

945 Bloor St. West — Toronto, Ont.

24-ГОДИННА

СОЛІДНА

І СКОРА ОБСЛУГА.

Чищення і напруга форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте

оливу в нас.

Наші телефони:

Телефон бюро: LE 6-3551 Уночі: RO 2-9494

НОВІ ДНІ, ТРАВЕНЬ, 1968

НЕХАЙ КОМУНІСТАМ БУДЕ СОРОМНО

(John Kolasky: Education in Soviet Ukraine. Toronto, 1968)

Як би не викручувались та не відбіхувались на всі боки комуністичні русифікатори України, які б жовчні лайки вони не вигадували на адресу українських патріотів по обидва боки залізної завіси, — їм не вдасться ні спростувати, ні уневажнити, ні знедійснити щоразу зростаючу масу свідчень про нахабний розгул “обрусителів” на Україні.

Ця маса свідчень, що їх невинно приносять і туристи, і відгуки протестів на самій Україні, і навіть занепокоєні розмахом русифікації українсько-канадські комуністи, збільшилась у цьому році книжкою, що ввійде в майбутні акти звинувачення імперіалістичної червоної Москви та її агентів на Україні.

Ця книга написана людиною, про яку ми знаємо, що вона протягом понад тридцяти років була марксистом-комуністом. Джон Коляска з Торонто написав свою книгу після двох років перебування в Києві — від 1963 до 1965 — де він був студентом вищої партійної школи ЦК КПУ.

“Незабаром мене почали глибоко непокоїти, — пише Коляска, — різні аспекти життя на Україні, особливо те, що скрізь панувала російська мова. Партійна пропаганда, яка твердила, що неросіяни самі розпочали природний процес злиття всіх мов в одну, виявилася непереконливою. Мої щоденні спостереження суперечили офіційним поясненням: у Києві скрізь було повно доказів того, що російська мова нав’язується населенню силоміць. Про це ж говорили мої особисті враження. Багато росіян виявляли свою зневагу до мене, коли чули, що я говорив по-українському, іноді навіть ображали мене.

Болюче й поволі я усвідомив, що та політика, яку я підтримував як найвищий вияв справедливості, насправді була найгіршим видом національного пригноблення. Усвідомлення цієї істини болюче стурбувало й пригнітило мене.

Потім повільно, ніби гаряче проміння висхідного сонця, мене навідала свідомість того, що існує широка, хоч і прихована опозиція проти русифікації... Українці не приймали русифікації”.

Коляска пробував ділитися своїми думками з іншими. Українські патріоти відверто підтвердили його спостереження. “Керівні працівники” були збентежені й дуже незадоволені.

Коляска, сам учитель, хотів ознайомитися з організацією народної освіти на Україні. Але влада всіляко стромляла йому палиці в колеса. Він зрозумів, що мусить провадити свої дослідження на власну руку. Розмови з учителями й учнями відкрили йому очі на багато фактів, які режим намагається приховати від занадто допитливих очей.

Особливо болюче вражало автора те, що, як він пише, “росіяни зі своїми зухвалими, зарозумілими манерами були скрізь; вони зневажали українську мо-

ву іноді нишком, але найчастіше цілком відкрито. Я почав дивуватися, чому в Києві на керівних постах переважно росіяни, а не українці”.

Коляска зайнявся ґрунтовним дослідженням питання, що його непокоїло. Він багато часу провів у книгозбірнях, вчитуючись в усі офіційні матеріали, що мали будь-який стосунок до цього питання. Він намагався перевірити всі джерела, з яких виходили його відомості.

Його дослідження розкрили перед ним обурливу картину пляномірної дискримінації супроти української культури, справжньої змови для подавлення української мови. У цьому його, зокрема, переконали також підпільно розповсюджені матеріали, що викривали русифікацію України. Багато зібраних ним різних документів Коляска переслав у Канаду.

Комуністичні можновладці почали з підозрою дивитися на академічні заняття Коляски. Занедажувавши, Коляска виїхав у Канаду, але довго не міг вирішити, що саме він має робити із зібраним матеріалом. Він навіть сподівався, що канадські радянські спробують якось переконати комуністичний режим зупинити русифікацію України.

У грудні 1965 року він із жахом довідався про те, що після його виїзду з УРСР там почалися масові арешти й допити людей, які були в опозиції до русифікації. Цих людей засуджували й засилали в далекі краї, в концтабори. Коляска зрозумів, що протести невеликої групи людей не змусять комуністів припинити русифікацію. Треба викрити русифікаційну політику Москви на широкому світовому форумі.

Джон Коляска, канадець українського походження, що зберіг у своєму серці почуття любови до народу, який появив його на світ, написав книгу, власне науковий твір великої переконуючої сили, ґрунтований у великій кількості фактичного матеріалу — не лише на особистих враженнях, а й на офіційних “радянських” документах та свідченнях багатьох людей. Багато матеріалу залишилося поза книгою, бо автор мусів виключити ті дані, які б назвали владу на слід тих українців, які постачали Коляску інформаціями.

Вийшла книга солідна, по-науковому удокументована, компактна й сильна, надзвичайно переконлива й об’єктивна. Об’єктивних даних у ній навіть більше, ніж висновків. Але висновки напрошуються самі собою. Коли ця книга-бомба дійде до московських і київських володарів, у багатьох із них станеться вилив жовчі...

На початку своєї праці Коляска доводить, що нинішня “національна політика” комуністичної Москви йде врозріз із заповітами Леніна в цій царині. Може воно й так. Ці розділи книги мають бути цікаві для марксистів та тих, що обожають Леніна.

Але ми до шанувальників Леніна-Ульянова не належимо. Саме він створив той режим, який віддав усю повноту необмеженої влади в руки партійної, малокультурної і брутальної, бюрократії. Ця бюрократія породила і Сталіна, і Хрущова, і нинішніх Брежневих та Косигіних.

Стисло переказати зібрані Коляскою матеріали й описані ним факти неможливо. Тому, хто хоче скласти собі достатнє уявлення про їх розміри, треба прочитати саму книгу. Написана вона популярно й читається легко.

Автор яскраво, хоч і стисло, викладає історію боротьби Сталіна й Хрущова не лише проти якоїсь бодай культурної автономії України в складі СРСР, але й проти самої української культури й мови. У цій боротьбі Хрущов ні на йоту не відбігав від сталінських настанов. Розглядана русифікація освіти на Україні почалася відразу після ліквідації Хрущовим так званої "антипартійної групи" в червні 1957 року. Увесь процес хрущовської русифікації Коляска простежує на матеріалі відповідних урядових "указів" та розпоряджень, з яких стримить русифікаційна тенденція, хоч і обгорнута в лицемірні й брехливі фрази.

На всіх, хто пробував виступати в обороні прав української мови, негайно накладається тавро "буржуазний націоналіст" — тавро, яке дивує своєю ідіотичністю, своєю крайньою нелогічністю й нахабством. Коляска оповідає про свої розмови з росіянами на Україні. Вони нерідко критикували різні хиби в роботі адміністративного апарату, але як тільки доходило до національного питання, вони одноставно були за нав'язувану урядом гегемонію Росії й російської мови на Україні. Славнозвісний закон про шкільну освіту, зокрема 9-ий параграф його, особливо ганебний. Цей параграф, що рябіє всякими суперечностями й двозначностями, по суті є "двоетапним пляном" русифікації. Перший етап полягає в заміні української викладової мови в школах російською мовою, залишивши українську мову в ролі другорядного предмету; другий етап має своєю метою цілковито вилучити українську мову з більшості шкіл.

У розділі "Початкова й середня загальна освіта" Коляска піддає пильній аналізі всю організацію шкільної освіти, зокрема показує невпинне збільшення числа російських шкіл коштом українських шкіл.

Крім того, школи з російською учбовою мовою, як правило, значно більші розміром, тобто кількістю учнів у них, ніж українські школи. Це, між іншим, дуже зручно для статистичних маніпуляцій. Про невпинне зростання числа російських шкіл свідчить зокрема кількість підручників російською мовою, друкованих на Україні або імпортованих з Росії.

Число російських шкіл безнастанно зростає навіть у тих місцевостях, де росіяни становлять меншість населення, наприклад, на Західній Україні. Треба відзначити, нарешті, що багато так званих українських шкіл, тобто зареєстрованих у статистиці як українські, насправді російські; поза класами розмовна мова в них — російська. Підручники для укра-

їнських шкіл здебільшого перекладені з російської мови, а ті, що мають справу з українською мовою, літературою, історією та географією, переповнені ви-явами захоплення "великим російським народом" та його "блискучою культурою".

На шкільних заняттях зі співу, як і в художній самодіяльності взагалі, панує російська пісня. В піонерських організаціях та таборах мова, звичайно, російська.

У шкільних бібліотеках українська література представлена мізерною кількістю українських книг; часто українські письменники є лише в російських перекладах. Немає книг навіть комуністичних українських письменників. Списки рекомендованої для учнівського читання літератури заповнені назвами творів російської літератури.

Зараз Москва й комуністичні москвофіли в Україні систематично домагаються остаточного усунення української мови, як предмета, зі шкіл з російською викладовою мовою.

Чимало українських батьків самі віддають своїх дітей у російські школи — як страху ради, так і тому, що в майбутній практичній діяльності дитини українська мова не стане їй у пригоді, бо й на роботі й у повсякденному житті їй доведеться скрізь говорити по-російському, навіть якщо вона й залишиться на Україні. Самі діти часто воліють учитися в російських школах, бачучи, що більшість міського населення й усі органи влади ставляться до української мови з неприхованою зневагою.

Знаменно те, що навіть діти "українських міністрів" та всіляких вищих урядників у Києві і в провінції вчаться саме в російських школах; у тому числі й діти... українського міністра народної освіти.

У наступних розділах Коляска пише про технічні школи та вузи. Там справа ще ясніша. Навчання в них відбувається російською мовою і для них фактично навіть не видають підручників українською мовою. У списках підручників та допоміжної літератури для цих "українських" шкіл написано по-українському лише заголовки розділів, а вся зазначена в цих розділах література — російська. Дивне враження справляють ці списки, фотостати яких рясно вміщено в книзі Коляски.

У наслідок цинічної й нахабної русифікації народної освіти в Україні студенти-українці не користуються українською мовою й потроху її забувають. Навіть свідомі українці негайно переходять на російську мову, якщо в їх компанії з'являється хоч один росіянин. Це почуття меншвартості виховується в українцях цілою системою урядових заходів.

Зібрані Коляскою докази свідчать про те, що росіяни саботують народну освіту на Україні в усіх її аспектах. Російське панування на Україні забезпечується декретами й директивами з Москви, контролю над республіканськими міністерствами, яка знаходиться в руках всесоюзних органів, зосередженням у Росії тих освітніх закладів, які мають право контролювати надавання учених ступенів, призначенням росіян на ключеві пости в царині народної

освіти, нав'язуванням російських чи перекладених з російської мови підручників на всіх рівнях шкільної освіти.

Російська політика прагне до того, щоб тримати в своїх руках контроль над постановою освіти на Україні, пляномірно сприяти зросійщенню українців, перекидати українців з вищою освітою поза межі України та спрощувати невпинний приплив росіян та зросійщених "інородців" на Україну та на керівні пости в її адміністрації. Усе це є повторенням політики російського царського уряду.

Різниця однак є. Царські урядовці, не обинуючись, називали свою політику "обрусінням". Комуністичні диктатори в своїй русифікаційній політиці значно хитріші, ефективніші й наполегливіші, ніж царський уряд. Разом з тим вони брехливі, лицемірні й демагогічні. Їм удається дурияти деяких довірливих людей закордоном.

Але ми знаємо про існування таких, з дозволу сказати, теорій як учення про майбутнє "злиття націй" при комунізмі. Що це майбутнє "злиття" означає для України, видно, наприклад, з того, що в передовиці однієї з провідних партійних газет було названо ряд мов з великою літературною традицією — російську, вірменську, грузинську, латвійську, латиську, естонську — але українській мові серед них не знайшлося місця. Наша мова опинилася серед тих, які "не вийшли поза межі вузько місцевого й родинного вжитку"...

"Злиття націй" і мов рівносілля сучасній русифікації. Тому не дивно, що серед неросійських націй було чути голоси протесту проти цих комуністичних "пророцтв", зокрема проти виступу комуністичного "філософа" Каммарі на лінгвістичній конференції в Алма-Аті в 1962 році. Каммарі запропонував ліквідацію всіх неросійських мов та перехід усієї освіти й газет на російську мову. Але русифікаторська витівка тоді провалилась.

Коляска переконливо показує шовіністичні мотиви за лаштунками всяких теорій про злиття комуністичних націй. Він доводить на конкретних прикладах, узятих з життя інших держав, що навіть у державних організаціях, складених з різнонаціональних елементів, таке злиття мов не відбувається й що воно історично зовсім не зумовлене й не потрібне.

Останній розділ книги носить назву "В обороні мови". Тут Коляска пише про те, що Україна в особі своїх краших дітей завжди боролася за життя своєї мови — спадщини своїх великих предків. Зокрема Коляска оповідає про наукову конференцію в питаннях культури української мови, що відбулася в 1963 році і яку замовчала партійна преса. Пише він і про інші факти антирусифікаційної боротьби українців і називає ряд прізвищ. Переказ цих фактів з'явив би багато місця, і читач краще нехай сам прочитає про них у книзі Коляски. А про те, що відбувається в Україні зараз, ми досить докладно знаємо з газет: про арешти, беззаконні суди, заслання в концтабори — за те, що комуністичні верховоди називають

"буржуазним націоналізмом", а насправді є лише обороною прав мови нашого народу.

Закордонні політики, на жаль, мало знають про цю боротьбу нашого народу, а коли й знають, то ставляться до неї з подивугідною байдужістю.

"Світ одурений російським лицемірством, — з гіркотою пише Коляска. — Ми чуємо про поневолені народи Азії, Африки й Південної Америки, але люди (в західному світі) не знають про поневолені народи СРСР. Тим часом, борючись за збереження своїх культур і мов, люди цих поневолених народів ди-вуются, як це сталося, що світ забув про них. Почуття українців якнайкраще виявлено у вірші учня 6-ої класи однієї з київських шкіл:

Світ кричить: "Волю Азії, волю Африці!"

Коли ж він крикне: "Волю Україні!"

Строго наукова й об'єктивна, заснована на неспростовних фактах і документах книга Джона Коляски, марксиста і, здається, члена комуністичної партії (принаймні недавнього), говорить західному світові правду про боротьбу українського народу за свою мову, знищити яку намагається "найрівніша з рівних" в СРСР комуністична й шовіністична Росія. Світ мусить прислухатися до того, що оповідає йому Коляска — хоч би тому, що Коляска не втікач із СРСР, а людина, народжена в Канаді, людина, яка одержала свій науковий ступінь в Канаді й, нарешті, має безпосереднє знайомство з речами, про які пише.

Канадсько-українським комуністам нехай буде соромно за їхні намагання замовчувати антиукраїнську політику Москви. Їм Коляска каже:

"П'ятдесят років радянської влади! Переслідування противників русифікації на Україні досягнуло сили, нечуваної й за царських часів. Свідчення про це настільки потрясаючі, що навіть найзапекліші схвалювачі радянської системи не можуть не засуджувати російську національну політику та brutальне переслідування тих, хто прагне зберегти свою національну культуру".

Той, що має вуха, нехай чує!

УВАГА!

УВАГА!

Уже вийшла з друку друга книжка етимологічних дослідів В. Чапленка

"НОВІ ЗНАДОБИ ДО ЕТНОГЕНЕЗИ СЛОВ'ЯН ТА ІНШИХ НАРОДІВ"

У цій праці уперше з'ясував походження таких слів, як от "бог" (усякий, не тільки християнський), походження прізвищ на -"ко" та -"енко" і багато іншого.

Ціна 2.00 долари.

Можна набути й першу книжку — "АДИГЕЙСЬКІ МОВИ — КЛЮЧ ДО ТАЄМНИЦЬ НАШОГО МОВНОГО СУБСТРАТУ". Ціна теж 2.00 дол.

Замовляти:

V. Chaplenko c/o A. Krawchuk,
1010 Kilsyth Rd., Elisabeth, N. Jersey, U.S.A.

Відкритий лист до Ігоря Качуровського

Дорогий друже!

У своїх статтях-рецензіях "Українські поетеси" ("Українські Вісті", ч. 39-40, 21. 11. 67 р.), "Туга за сонцем" мого приятеля Бориса Олександрова ("Українські Вісті", ч. 51-52, 17. 12. 67 р.), а також і в листах до мене ти заторкнув питання, що потребують трохи ширшого обговорення. Спершу я хотів був написати тобі звичайного листа і з'ясувати в ньому свої погляди на певні явища літературного, чи, скажімо, кололітературного порядку, та пізніше змінив свій намір. Адже це — зовсім не приватні справи; знаєш сам, як багато людей, із тих, що не байдужі до проблем сучасної літератури, звертають свої погляди на нас — письменників, поетів, літературних критиків — у надії почути скільки-небудь розважну і відповідальну думку в цій сфері, бо хто ж як не письменники й літературні критики (в першу чергу все такі письменники) могли б унести певну ясність в ситуацію, де все справді пригноблюючо неясне? Отож замість приватного листа я зважився написати відкритий, розраховуючи на традиційну вже гостинність шпальт "Українських Вістей".*

Мушу попередити, що потрібної ясності у згадувані тут проблеми я не внесу (це нікому тепер не по силі), та й взагалі арифметична ясність у проблемах мистецтва немислима. Було б трюїзмом твердити, що мистецтво не сприймає ніяких приписових обмежень, а там, де ці обмеження мають місце — відразу чується догматизм і мертвотність. Що ж я, в такому разі, пропоную? Формулу "все може бути", "все дозволено"? Ні. У тім то й справа, що при формулі "все дозволено" мистецтво неминуче перетворюється в немистецтво. Там, де негуються шляхетність, гуманність людських почувань, там, де не лише занедбується, але навмисне витравляється естетика, а підносяться, як ти пишеш, "свинські начала в людській істоті" — там мистецтва, властиво, немає. Убожество духа не прикриють ніякі формальні викрутаси. Вони можуть збивати з пантелику їх позірною незвичайністю, але навіть це збивання з пантелику нетривке: читач може здивовано піднести брови, зустрівши якусь "чудасію", але ніколи не схоче зберегти її в своїй пам'яті, як перлину, для свого естетичного задоволення, як от ми зберігали і проносили з собою по всіх дорогах життя перлини з "Голубої далечини" М. Рильського, "Сонячних кларнетів" П. Тичини, або "Ранньої осені" Є. Плужника.

Усі ці речі ти, звичайно, знаєш не гірше за мене — це загальновідомі речі — однаке я говорю про них тому, що в своїй рецензії, поруч зовсім слушних зауваг, ти зробив ще й такі, що сугерують думку, наче б я ці істини забув. Конкретніше говорячи, ти огірчений моїми "модерними" віршами та перек-

ладами з модерної французької поезії Квебеку, що ввійшли в мою "Тугу за сонцем". Мушу зразу сказати, що деякими з тих модерних перекладів я не вдоволений і сам — даремно захарастав я ними збірку — однаке, хто не робить промахів? Навіть покійний М. Рильський признався, що свого часу він "на котурни моднії ставав". У мене ж це була не так мода, як експеримент. Ти гадаєш, що він був невдалий. Я гадаю, що він був частинно вдалий. Справа в тому, що поезія мусить розвиватися, шукати нових форм вислову. (Це теж трюїзм). Тому-то, в основному відкидаючи сучасну безпредметну поезію, як в істоті своїй не поезію, я, однаке, не схильний заперечувати її тотально. Нехай "перемусує, перебродить", як казав колись Клен (правда, з іншого приводу), порожня піна її вляжеться і лишиться... мокрою пляму. Без сумніву. А якщо в тому шумовинні є якісь поетичні зернинки, то вони лишаться тоді, як пляма висохне. І ними можна буде інкрустувати щось значніше — це нормальний поетичний процес.

Справа тут трохи в іншому. Справа в тому, що літературне життя української еміграції не лише надзвичайно зигзагує, випадкове й спорадичне, але до того ще й навітлюється в нашій пресі цілковито однобічно. Властиво, ми не маємо літературних періодиків. Раніше, біля 20-ти років тому, ми мали "Арку", мали "Літаври", "Світання", "Керму", "Овид", "Пороги" тощо. Пізніше мали "Українську літературну газету". Ця газета виявляла тенденції фаворизувати наших модерністів, однаке на її сторінках знаходили собі місце також твори і не модерністів. З деяким застереженням можна вважати, що "Українська літературна газета" на своїх сторінках більш-менш повністю відбивала тематичну і стилістичну многогранність української еміграційної літератури. Цю традицію певний час утримувала її теперішня спадкоємиця "Сучасність" — хоч в загальному перехід на журнальний формат і майже цілкомита відмова від ілюстрацій зробила її, як писав мені колись її редактор Кошелівець, "сірятиною". Сірятини чи не сірятини — питання, скажемо, риторичне, однаке справа в тому, що "Сучасність", яка в силу обставин стала власне єдиним репрезентативним журналом на еміграції, зненацька вирішила стати ексклюзивним органом модерністів. В останні пару років на її сторінках, якщо зокрема йдеться про поезію, комфортабельно розмістилася нью-йоркська група, а не належним до цієї групи шлях до "Сучасности" заріс чортополохом.

Ілюстрацією до цього можуть бути числа 1 (85), 2 (86) "Сучасности" за січень-лютий цього року з довгелезно-занудливою статтею Б. Рубчака про "мітичну" творчість Патриції Киїни. П. Киїна — дуже симпатична жінка. На одному з недавніх літературних вечорів у Торонті, влаштованому студентами Торонтського університету, вона, американка, була

* Цей лист призначався для "Українських Вістей" в Новому Ульмі, але перемогло "місцеве тяжіння" і тому він іде в "Нових Днях". — Б. Ол.

єдиною, що виглядала як українка — серед українок, що виглядали, як типові американки. Вона вивчила нашу мову. Вона освічена, інтелігентна, гарна — однак усі ці безперечно позитивні якості П. Килини не означають, що ми мусимо легковажно повірити в усі ті міти, що про неї вигадує Рубчак. І якраз тому, що Патриція Килина інтелігентна жінка, я не припускаю, що в одному з ближчих чисел “Сучасности” з’явиться адекватно довга й адекватно безпідставна стаття П. Килини про “мітичну” творчість Рубчака, як це можна було б сподіватись на підставі теперішніх традицій “Сучасности”.

Характерне й те, що на сторінках “Сучасности”, поруч з віршованими потугами нью-йоркської групи, публікуються твори справді видатних поетів України — таких як Микола Бажан або Ліна Костенко. Мовляв: рівноядна поезія. Ну, справді, рівноядна! Це нагадує мені ситуацію з народнього прислів’я: “Коня кають, а жаба ногу підставляє”.

Лиха в цьому могло б не бути, якби крім “Сучасности” у нас на еміграції був ще якийсь літературний орган. “Сучасність” друкувала б “сучасників”, а “Не-сучасність” — “не-сучасників”, читачі вибирали б те, що їм більше до вподоби — і все було б у певному балансі. Але інших літературних періодиків у нас немає. “Україна і Світ” виходить дуже рідко, до того ж — це та сама “Сучасність” плюс Костецький. Власне, Костецький плюс трохи “Сучасности”. “Пороги” упокоїлися років 10 тому, за редакторства І. Качуровського, а “Листи до приятелів”, журнал справді культурного рівня, перестав тимчасово (назавжди) виходити. Лишилися “Нові Дні”, “Ми і Світ”, “Молода Україна”, “Овид”... З них лише “Нові Дні”, не зважаючи на спорадичні чудацтва їх редактора (а може саме завдяки їм?) мають певний суспільний резонанс. Однак, “Нові Дні” лише відносно зайняті літературою. В загальному це — громадський журнал. Таким чином письменникові, не належному до нью-йоркської групи, друкуватися, властиво, ніде. Я особисто почуваю, що коли упокояться “Нові Дні” й “Українські Вісті” (панове, тримайтесь!), писати доведеться “для шухляди”, або, як другий вибір, не писати зовсім. Що я не перебільшую, свідчить доля твоєї “Пісні про білий парус”, відкинутаї “Сучасністю”, але охоче прийнятої “Новими Днями”, або й навіть рецензії на мою збірку, теж відкинутаї “Сучасністю”, але надрукованої у “Новому Шляху” й “Молодій Україні”.

І ось тут починається жарт. Років десять тому, в журналі “Молода Україна”, рецензуючи чергову збірку Бойчука, я написав, що таких поезій, як у його збірці, я можу пекти по десятку на день. Я не мав ніякого упередження до Бойчука (тоді я навіть не був з ним особисто знайомий), і написане мною стосувалося не виключно до його творчості. Його літературні колеги (скажімо, Ю. Тарнавський) виробляли такі колінця, що супроти них Бойчукова творчість була просто невинна забавка. Та й сам Богдан Бойчук, при пізнішому нашому знайомстві,

виявився хорошим хлопцем. По деякому часі я забув про своє бахвальство, але Б. Бойчук не забув. Звертаючись до мене в справі антології української еміграційної поезії (яку він готував, але яка ніколи так і не вийшла в світ — очевидно нью-йоркська група вирішила, що їх “Нові поезії” — то і є щорічні антології еміграційної поезії і ніяких інших не треба), Бойчук просив мене прислати до цієї антології кілька віршів, “також і тих, які Ви пишете по десятку в день”. Таких віршів у мене не було. Але я сів і написав десяток. Певна річ, змісту в них не було ніякого — я навмисне пильнував, щоб вони були цілковито беззмістовні — й послав Бойчукові. Тут я мушу сказати, що ніяких спроб робити добру міну при поганій грі я не робив: у супровідному листі я чесно висловив своє ставлення до цих експериментів — ставлення, звичайно, несерйозне. За пару днів одержав відповідь. Бойчук був захоплений. “Надзвичайно! — писав він. — Це просто Ваше друге народження. Які образи, які метафори!.. Якщо не заперечуєте, я надрукую ці вірші в “Сучасності”...

А симпатяга В. Бургардт, що саме тоді завітав до Торонта, сидючи в мене на канапі, підтвердив ревелюції Бойчука. Більше того: він докладно пояснив мені зміст усіх віршів, так що врешті-решт я здався: хочете друкувати їх у “Сучасності” — друкуйте! І вони з’явилися у ч. 12 (36), за грудень 1965 року. До мене забражчали телефони: “Олександрів, це ви на жарт, чи всерйоз?” — “Всерйоз”, — казав я, пам’ятаючи аксіому, що поет ніколи не повинен пояснювати своїх віршів... І я почав ходити по Торонті з міною поета-модерніста, тобто з досить зухвалою міною.

Треба признати належне двом Ігорям: тобі й Костецькому. Ти, щоправда, був трохи обізнаний із закулісами цієї справи і сприйняв це як добрий жарт. І. Костецький не знав нічого, однак не зловився на гачок: “Чи сподобались мені нові поезії Олександрова — запитання провокаційне. Але не думайте, що мене так само легко впливати. Я не визнаю нічого, де одяг служить хитрій меті приховати структуру, подати структуру через невластиву їй маску, з огляду на те, що маска модна”...

А тепер, побачивши у моїй збірці два чи три з тих віршів, ти стривожився: що сталося, чому я ввів їх у мою назагал немодерну збірку? Ну, от: увів. Треба ж мати на увазі також тих читачів, що читають “Нові поезії”. Чи поет має право на жарт? На nonsense verses? Чи, нарешті, ключем до розгадки цього не є два перші рядки вірша “Про форму, зміст і людське серце”, що присвячений саме Бойчукові? І чи слова про рими у цьому ж таки вірші, ті рими, що “за вузькими дверима грабували глухих малюват”, не говорять тобі нічого? Мені здається, що якраз тобі, Ігоре, з твоїм, вибач за фамільярність, псячим нюхом, коли йдеться про поезію, цих питань не потрібно ставити.

Яке моє відношення до цих речей? Трохи інакше, ніж твоє. Ти, мені здається, відкидаєш усю

модерну поезію in corpore. Ти окреслюєш її німецьким терміном "шайзегедіхте" (не лякайтесь цього терміну, шановні німецькомовні читачки — тепер у літературі мода на куди ваговитіші терміни). Я регочу від твоєї простодушної прямолінійності, Ігоре, але сам я не такий радикальний. Якщо йдеться про наших молодих модерністів — я готовий простити їм лантух поетичного сміття за один справді добрий вірш. Тимчасом я знайшов таких добрих, чи відносно добрих віршів два — один у Бойчука, один у Рубчака. Вони вміщені в другому збірнику "Слова". Кілька можливих віршів написала — і зненацька замовкла Женья Васильківська. Щодо решти з цієї групи, то я все ще чекаю: ану ж щось вилупиться! Не може ж бути, щоб вони всі так уперто сиділи на бовтунах!

Таким чином, вияснивши своє ставлення до модерністів, я перейду до оборони і своїх модерністичних, або майже модерністичних творів — оригінальних і перекладних. Кажу "майже" тому, що крім одного непроглядного, власне свідомо затемненого вірша "Про форму, зміст і людське серце", усі вони змістовно проглядні й не позбавлені поетичної образності. Ти напевно не станеш заперечувати, що навіть цей змістовно непроглядний вірш формально зроблений як слід. Ти кажеш, що "шаршава кора берез" — річ неможлива; кора берез завжди була по-дівоному ніжною. Цими днями пришло тобі рекомендованим пакунком шматок шаршавої кори з берези, що росте біля мого котеджа. Саме тому, що ці "модерні" вірші писані не серйозно, на сміх, розхристано — в них проскочила своєрідна незвичайність, яка пізніше в певній мірі почала подобатись мені самому — як от часом подобається якась модна дурничка. На цих правах я і ввів кілька з них у свою збірку.

Щодо перекладів з квебецьких поетів, то я таки шкодую, що перекладав (між іншим, на замовлення) вірші С. Клут'є, а особливо, що ввів їх у збірку. Не тому, що вони погані, а тому що — ніякі. Порожні. Порожні вірші можна писати лише тоді, коли вони формально бездоганні і тим самим мають вартість як вишукані брязкальця чи блискітки. Але в віршах Клут'є навіть цього немає. Вірші Алена Гранбуа мені подобаються настроєм, своєю зрезигнованою меланхолійністю; не подобається відсутність розділових знаків (мода!) і певна претенсійність — але в загальному він усе таки поет цілком окресленого індивідуального профілю.

Відзначені тобою помилки в моїй книжці, що їх сумлінно вичислив, повторивши як Отченаш за тобою, Анатолій Богданович Юриняк (Анатолію Богдановичу, будь ласка, подивіться чи у Вашому примірнику "Туги за сонцем" все ще є неслухно приписане Руданському мотто з Левенштайна!) — помилки ці справді прикрі. Взагалі моя книжка родилася довго і туго, більше року лежала вона в друкарні без ніякого руху, а тоді почала друкуватись "на алярм". Отож і алярмові наслідки. Одначе —

це наука на майбутнє. До речі, "Слово" не відповідає за помилки; "Слово" фірмувало збірку, але не робило їй ні коректи, ні цензури.

Коли збірка моя вийшла з друку, я передав один примірник Бойчукові, який радив мені ввести в збірку побільше модерністських віршів. За словами В. Бургардта, Бойчук був "розчарований". Для реабілітації мене як поета, радив видати іншу, цілком модерністичну збірку, і навіть обіцяв видавничу допомогу. Я широко ціную цю готовність Бойчука. Я міг би написати збірку, що зачарувала б Бойчука — але, Богдане, слово чести, усі інші були б розчаровані...

Мій лист занадто розростається, пора робити висновки. Я знаю, що якась частина читачів заперестує, скаже, що ми з тобою несправедливі в оцінці поетів нью-йоркської групи, що їх, мовляв, визнають навіть у Києві (наприклад, Віру Вовк). Це правда, що їх визнають, але як і за що? Я не вважаю, що в Україні "тому допускають контакт молодих сил з Вірою Вовк, щоб запаскудити ці сили". Це, без сумніву, перебільшення спроможностей шановної панни Віри. У чому вона справді безконкурентна, то це в умінні пролазити всюди, де їй потрібно — але це не стоїть у прямому зв'язку з літературою — скоріше навпаки. За словами самої Віри Вовк, незрівнянний Микола Лукаш нарікав, що поети нью-йоркської групи перекладають поезію так, якби це була не поезія, а проза — а до того ще й поганою українською мовою. "Визнавати" нью-йоркську групу там легко: ця група політично безпечна, від її творчості там нікому ні гаряче, ні зимно (спробували б вони, наприклад, визнати Маланюка, Багрянного, Полтаву, Кравцева, Онуфрієнка чи будь-кого з поетів виразнішого політичного профілю!). Я зовсім не здивуюсь, коли одного дня чергова збірка наших модерністів вийде не в Нью-Йорку, а в Києві. Адже користь від цього (там) подвійна: з одного боку, мовляв, дивіться, які ми толерантні — видаємо твори (Закінчення на стор. 9, внизу)

УКРАЇНСЬКІ ПЛАТІВКИ

Вперше заіснував КЛЮБ ПЛАТІВОК, який спеціалізується в українських платівках. Не мусите обов'язково купити. Пришліть Ваше прізвище й адресу, і тоді отримаєте наш комплектний каталог найкращих українських платівок, які ми маємо. Додаткові списки платівок будемо надсилати Вам кожних шість тижнів.

Вас нічого не зобов'язує. Замовляйте для вигоди Вашого дому кожного разу, що бажаєте. Слідкуйте за нашими місячними новинами.

За подробицями пишіть:

EUROPA RECORD CLUB

**Box 310, Postal Station "A" —
Scarborough, Ontario**

СОБОР

ВІД РЕДАКЦІЇ: У "Вітчизні" ч. 1, січень 1968 р., видруковано роман Олесь Гончара "Собор". Цей роман одного з найталановитіших українських романістів став найбільшою літературною подією року в Україні. Нема сумніву, що він стане подією і для всіх українців світу. І треба думати, що він буде подією не лише на рік, а на довший час.

Тираж "Вітчизни" поверх 19 тисяч. Та "Собор" повално видано в серії "Романи й повісті" сотисячним тиражем! Це не друкарська помилка, а таки сто тисяч! Отже разом тираж "Собору" протягом яких двох-трьох місяців кругло 120 тисяч примірників!

У книжковому виданні автор поробив зміни, які вийшли, як запевняє підрадянська українська критика, на краще. Може. Хоч можна припускати, що в масовому виданні автор трохи відступив від правди... Але про це можна буде сказати лише тоді, як книжка появиться за пордоном, хоч у цьому є всі підстави сумніватись, бо на роман і на його автора останнім часом полилася не лише критика, а навіть і погрози в сталінсько-жовтському стилі.

Головною дієюю особою роману є старий козацький собор десь на Дніпропетровщині (мабуть, у самому Дніпропетровському), якому загрожувє руйнація: де не станеш, де не ступиш — звідусіль височать у синьому небі бані собору. Життя всіх людей так чи інакше пов'язане з цим собором.

емігрантів, а з другого також дивиться — до чого докотилась еміграція!

На початку листа я згадував про твою статтю-репортаж "Українські поетеси". Тема, звісно, цікава, але розроблена, на жаль, недбало. Про другорядних, півзабутих, або й не вартих особливої пам'яті поетес ти говориш більше, ніж, наприклад, про М. Пригару й В. Ткаченко, найголовнішою прикметою яких у тебе вийшла їх партійна приналежність. Що це — також поетичний критерій? Дімі ти вділив пару зайвих років, за що мусів у черговому числі "Українських Вістей" вибачатись, а моїй дорогій кузинці Г. Черинь теж додавав один рочок до її молодечого віку. Як відомо, жінки не старіють, а поетеси — особливо. Одне жіноче товариство в Торонті хотіло написати тобі уїдливого листа, однак, ознайомившись з твоєю "Піснею про білий парус", змінило гнів на милість.

З дружнім привітом —

Б. ОЛЕКСАНДРІВ

П. С. Прочитай уважно вірш Бойчука на стор. 70-й його збірки "Мандрівка тіл", зокрема рядки 8-13, і напиши мені в черговому листі, про що там, на твою думку, йде мова.

Б. Ол.

Торонто, 5. 4. 68 р.

Люди в романі чисті, чесні, благородні. Героїня роману Єлька — справжня Земна Мадона. Взагалі творчості Олесь Гончара властивий винятково благородний безкомпромісний гуманізм. Щось подібне по глибині й ширості любови до людей важко знайти не тільки в українській, а й в усіх літературах світу.

Олесь Гончар уславився ще в нашій літературі як "завойовник півдня". Як покійний Володимир Сосюра утвердив у нашій літературі Донеччину, так Олесь Гончар утвердив у ній Приозів'я і Нижнє Подніпров'я.

Наші читачі вже знайомі з Олесем Гончарем: у "Нових Днях" друкувалася його повість "Щоб світився вогник" і оповідання "Соняшники". У нас же було видруковано і прецікаву статтю проф. Юрія Шереха (Шевельова) про Гончарів роман "Таврія".

Пізнніше ми подамо оцінки "Собору" підрадянською критикою і постараємось видрукувати критичний розгляд роману "Собор" еміграційною критикою.

У цьому числі друкуємо три розділи з "Собору".

9

Зачіплянку цього дня ніби гедзі покусали: багато було злих.

— Наче й не що, а наче в душу тобі наплювали, — сказав Федір-прокатник.

— Не архітектор я, а не хочу, щоб пусто було.

Як на те, в нього ще й "Кама" цього дня зіпсувалась. З жінкою за ніщо посварився. Інші теж ходили дражливі, прихнюплі. Мабуть, якби з'явився сьогодні Лобода-висуванець на Веселій із своїм нержавіючим оптимізмом та свіженькими анекдотами, то навряд чи став би хто слухати його "вірменське радіо", і вже напевне, що ніхто зараз не сів би з ним забивати "козла", маєш охоту — сідай і сам із собою грай!

Прибула цього дня ще кочівна бригада реставраторів, що ставила свого часу сміховинне оце ринтовання, яким так ніхто, крім лелеки, й не скористався. З місяць тоді товклися тут, з собору нічліжку собі зробили, горілку пили та дівок водили — така це була бригада, що її роботу Зачіплянка інакше й не називала, як халтурою. Разом з таблицею тепер із собору ніби знято було якийсь покров охоронності, недоторканності, відтепер собор став об'єктом ненадійним, і це, мабуть, якраз і пригнало мерщій халтурників (адже й на руйнуванні часом можна добре урвати)... До того ж згадала ня братія про колись уже виконані тут роботи (хоч і було їх на копійку), спом'янула якийсь свій договір, що його, мабуть, уже й мині з'їли. Бригадир реставраторів, шуплявий підтопанець у береті, умовляв селищан підписати йому якогось акта, виправдальним тоном пояснював на майдані, чого роботи було тоді заморожено:

— Ви ж знаєте, як це в нас: то кошторис не затверджено, то оліфи нема...

— Душі в тебе нема, — презирливо скривився на це Федір-прокатник.

— Бригада не бий лежачого, — підкинув Шурко, водій далекорейсових автобусів.

Ще один з реставраторів скаржився, що за висоту не платять; бігаючи верткими очима, шукав у роботах співчуття.

— По закону верхолазам маєтсья за висоту платити, а хіба ж то не висота? — І, всіх закликаючи в свідки, вказував на центральне шатро, іржаве, з облізлою фарбою.

Металурги спохмура поглядали вгору. То таки була висота. Молодиця вагітна, невістка горнового Ткаченка, теж задивилася вгору, кривилася, наче хотіла спитати: “А дитя моє вже й не побачить отих бань та шпилів?”

Небо над собором сьогодні було наче блакитніше, ніж завжди, сповнене було якоїсь майже нестерпної ніжності. Ні юги, ні заводських димів. Ластівки вгорі змигували весь час; чимось їм тут подобається, ціле літо вони так змигують над опуклостями собору.

Розмова в гурті раз-у-раз поверталася до таблиці, зайшлося про походження її, старші пробували пригадати, коли й ким було її відлито, і виходило так, що ледве чи не за декретом Леніна була вона відлита, оця чавунна зачіплянська таблиця...

Учитель Хома Романович, у якого до війни сиділа за партю легендарна Майя Препірна, неремістиво стояв позад гурту сухенький, сивий, у розмовах участі не брав, тільки очі його, задивлені на собор, поїнялися сльозою. Йому більше, може, ніж будькому, було чого переживати. За цей собор він свого часу на Магадані побував, власне, більше за свій темперамент, за те, що мав звичай аж надто запально історію храму учням переповідати. Багато хто з металургів, людей різних поколінь, теж колись сиділи за партю у Хоми Романовича, теж дещо знали про історію виникнення собору. Виник, як із легенди. Після зруйнування Січі, в потьомкінські часи, повержені запорожці заснували монастир у цих місцях, у плавнях, що належали раніше одній із окраїнних запорозьких паланок. Отам у плавнях постригались у ченці, брали до рук замість шабел книги святого писання. Перевдягались, як оточенці, в буденну сіру одержу гречкосіїв. Чорною жалобою ряс прикривались буйно-червоні шаровари лицарів Запорожжя. І вирішено було тоді на їхній сумовитій раді: збудуємо собор. Воздвигнемо, щоб піднісся в небо над цими плавнями, що рибою кишать, над степами, де наші коні випасались, і буде незломлений наш дух жити у святій цій споруді, наша воля сяятиме в небі блиском недосяжних бань. Шаблю вибито з рук, але з серця не вибито дух волі й жадання краси! Наша непогора в цім витворі стане серед степів на віки, окрасою Великого Лугу вгору сягне... Але хто ж збудує? Хто сотворити зуміє? Підліток місцевий викликався, тямковитий хлоп'як з очима великими, як надхнення. “Благословіть!”. І зник у плавнях. Три доби його не було, потім повернувся до товариства й на долоні тримав собор готовісінький, весь зробле-

ний із стеблин очерету. Розповідав потім, нібито, зморений, приліг у плавнях, задрімав, і собор сам увісні йому наснився. Рада козацька, оглянувши пробу комишану, схвалила: воздвигнем!

І засяяли відтоді блакиттю кулясті бані собору над плавнями, над цим білим світом дніпровським...

Щось подібне переповідав колись своїм школярикам схильний до велемовности Хома Романович, а зараз уже ні, не переповідає. Мовчить. Мовчить про ті легендарні плавневі очеретини, з яких цей собор колись виник. Вчить дітей арифметики. Чистої арифметики, без будь-яких домішок. Хіба що з Баглаєм-молодшим коли-не-коли душу відведе. Микола належить до його найулюбленіших вихованців, учитель вірить у нього та в його ненаписані поеми. А хто має сумнів, тим каже тоном майже урочистим:

— Юнак чистий думками і непорочний діями. Колись він ще прославить нашу Зачіплянку, згадаєтє моє слово...

Під час громадянської, коли різні влади тут часто мінялись, не раз налітала на собор ще й “безвладна влада”, гуляйпільська анархія, без попа причащаючись вином із золотих церковних чаш. Уподобали гуляйпільці великого дзвона й вирішили були забрати його до себе в Махноград, у степову свою столицю. На спеціальних пристроях волами тягли через скарбнянські плавні стопудову козацьку мідь, але на греблі десь вози обламались під непосильною вагою, шубовснув дзвін у ковбаню, у глибочезне плавневе озеро і, кажуть, сім днів гув, доки дна дістав! Досі показують старожителі те місце, що тепер уже не страшне, шоліта купаються там діти із заводських піонерських таборів.

І діла ніби не було, а люди знічев'я все юрмились на майдані соборному. Ромця точив язика на дотепах, що ідея шашличної таки явно ж перемагає ідею собору. Давайте швидше геть зносити його, цей пережиток минувшини! Величезну шашличну натомисть воздвигнемо! Шашлики по півбарана, чебуреки, джаз із стриптизом...

— Помовч хоч ти, — суплячись, кидав йому чорний, як циган, Кашубенко-прокатник.

Десь аж із Гупалівщини придибуляли старелезні бабусі у темних хустках, не розчули той дзвін із таблицею, та по-своєму чутку перетлумачили, по-їхньому виходило, нібито з міністерства мають сьогодні приїхати собор відкривати... Спасибі, зважили таки там на їхні безконечні прошення!

Незабаром над голосами гупалівських бабусь уже горував голось Шпачихи, яка, відбазарювавши в місті й повертаючись у свої володіння, кинула клич негайно ж братися й писати анонімку за підписами всього селища.

— Сама бігатиму по дворах, сама від вас підписи збиратиму під цю анонімку! — кричала, звертаючись до зачіплянців. Забула Шпачиха, коли востаннє й свічку цьому соборові ставила, нав'ючена клунками, ніколи й не гляне вгору, на його верхи, а тут раптом збаламутилась...

— При всіх же властях стояв! — галасувала зразкова квартальна. — Чого ж тепер розвалювати? Кому він поперек горла став?

І, забачивши Олексу-механіка, що саме з'явився на майдані, присікалася й до нього:

— Ти все із своїм Бубликом не розв'яжешся? А це свавілля тобі й не пече? Ти ж народний засідатель, ми за тебе голоси віддавали!

— А що я можу! — виправдувався механік.

— Справу в суді на руйнителів заведи!

— Судити! Судити треба за таке, — сердито підтримав Шпачиху танкіст, що стояв у вишій гущі, як завжди, виструнчений, з ціпочком у руці. Ціпочок незрушний, лице підняте, і таке було враження, мовби незрячий танкіст дивиться на собор і бачить його.

— Та при всіх же властях стояв! — знов завела своє, обурена безправством Шпачиха. — А тепер на руїну? Той мурує, той руйнує, як Шевченко писав!

Микола Баглай не втручався в розмови. Не сподівався він, що доля собору так зачепить його Зачіплянку, собору, який перед цим був ніби в забутті і, здавалось, нікого вже не цікавив. Дотепер, мабуть, ні в кого й питання не виникало, стояти йому чи ні, можна жити без нього чи не можна, так само як не виникають у металурга сумніви: йти чи не йти йому сьогодні на зміну, ставати чи не ставати до печі мартена. Виходить, ти помилявся? Гадав, що тільки тобі доступна краса цього архітектурного шедевра, а інші до таких речей глухі? Чи, може, й справді були глухі? Може, тільки зараз нарешті слух у людей на красу повертається? І не одного тебе обурює, що рука невігласа зважується посягати на це мистецьке творіння... І взагалі — звідки ця психологія браконьєрств? Коли у вирі революції доводилось руйнувати, у битвах із старим світом, тоді ще можна було якось зрозуміти, — битви мають свої закони... Стихія, вибух вікової ненависти... Чи там було дошукуватись, коли все летіло шкереберть... Та й тоді не зруйнували, хтось уберег, може, здорова інтуїція народу вберегла та Ленін своїми декретами? А зараз, серед устояного мирного життя, серед дедалі більшого матеріального достатку, коли мистецтво покликане облагороджувати душі людські, пробуджувати потяг до духового навіть у тих, хто встиг змізеритись, — у цей час приходить зачіплянський сірій-сірий герострат, браконьєр, пігмей із бульдозером чи з вибухівкою... "Ні, товаришу браконьєр, не так це просто зараз", — думав Микола. Потреба собору, *потреба* краси, так само як і огида до руйнування, видно, завжди жевріла в цих людях, будівничих за покликанням, тільки жевріла досі непомітно, жила в надрах душі десь глибоко й пригамовано, її навряд чи й помічали в собі, як не особливо помічає Зачіплянка тишу своїх літніх ночей, доки вона ніким не порушена, і квіття доменних заграє, доки вони палають. Звикаєш, не надаєш значення, доки це є, вважаєш, що це завжди й повинно бути, як вічний плін

часу, як неминуща краса світу. Коли ж набігає тінь, нависає загроза, починаєш розуміти, що є речі, без яких душа озлидніла б. Сьогодні люди помітили свій собор. Для них він не підлягає знесенню, бо він прийнятий ними у цінності життя так само, як від народження прийнята синява Дніпра, і багряна велич нічного неба над заводами, і постать чавунного революційного Титана, що для юних поколінь прийшов десь уже ніби з вічності.

10

Володька Лобода не дуже був наполоханий Віруньчином наскоком на нього в кабінеті. Щоправда, коли вона виявила оту клятву таблицю за сейфом, стало трохи незручно господареві кабінету, особливо тому, що сцена відбувалася в присутності товариша згори, хай і невисокого чину. Та зрештою все перемелеться, кума переказиться, а яка саме таблиця була там за сейфом, це ще спробуй доведи... Не такий наївний він діяч, щоб, починаючи вести облогу собору, не забезпечити собі надійно тили. Має певність, бо має опору. Той, кого Володька вважав батьком хрещеним, хто висунув його на керівну, слухати спокійно не міг, коли заходилося про собор. Відповідальний товариш той, можна сказати, саме на соборі погорів: жінка дітей таємно похрестила. Перед тим вона, як виявилось згодом, і паски щороку святила, але паски — то ще півлиха, а тут власних відповідальних дітей... Скандал! І хоч хрестини відбувалися зовсім не в соборі, а десь на селищі, підпільно, в кочівного прибудного попа, проте відповідальний товариш гнів свій чомусь саме на соборі зосередив, до нього люттю кипів. У соборі вбачав головного винуватця усіх прикростей, пов'язаних із хрестинами, собор був винуватий, що й суворе стягнення вхопив і що намічувана кар'єра заломилась. Ледве зовсім не полетів униз, та, на щастя, вдалося зачепитись на досить таки відповідальному щаблі. Доки цей товариш там є, доки має вплив, Володька Лобода може ще й не таких ударів завдавати по тій облупленій кумирні, і заповзятливість його не буде осуджена, навпаки, знайде підтримку.

Наступного дня був вихідний, і Лобода ще зранку вирішив: на Скарбне. Поїде в ті райські місця, накупається досхочу, спочине душею, підгартується, — бож у здоровому тілі здоровий дух! — і заодно старого свого провідає в тій обителі ветеранів. Треба ж виявити старому увагу, та й справу має до нього суто інтимну. Коли зважуєшся на вирішальний крок у житті, тут без батьківської поради не обійтись... Здавна так у народі заведено, що перед тим, як брати шлюб, мусить син у батька-матері благословення просити, без цього, мовляв, щастя не буде. А він хоче щастя — щастя і тільки, чорт візьми!

Ранок хоч напийся, небо чисте, прогнози на ясність, тож мерщій у дорогу! Поїде цього разу без компанії, треба ж людині і усамотнитись коли-небудь, побути віч-на-віч з природою, з лірикою душі, зіратися з думками. І не треба йому сьогодні ніякого

персонального транспорту, вирушить отак, як є, попростецькому, персональним трамваєм, як той казав. Ну, трамваї то, правда, ще не скоро до плавнів ходитимуть, а ось автобусом — будь ласка. Не біда, що й черга на зупинці, товкотнеча при посадці, тільки не зівай, стань, вдало, і маса тебе сама внесе. Культурно захоплюєш місце біля вікна, де вітерцем продуває, і скромно сидиш собі, мов звичайний безіменний пасажир. Частіше б керівним працівникам отак їздити разом з народом, спілкуватися з ним у тіснязі, в жароті, де ніхто тебе не знає, а ти ніби знаєш усіх, — сів невидимкою і вивчаєш їхні настрої, їхні потреби. Їздити отак разом з трудящими в напхому напханім автобусі, піддавати свої ребра випробам, маючи іншу можливість, — на це не кожен здатен. Розчулившись, Лобода давав собі слово, що навіть коли вже працюватиме і в тому головному, високому будинку, де кроки твої гаснуть у килимах, а на столі по кілька телефонів, то й тоді не викликати вранці машину, а ходитиме на роботу пішки, щоб не сказали, що загордився Володька Лобода після того, як взяли в апарат...

Автобус іде через старий дерев'яний міст, зоставлений населенню ще фронтовими саперами; рух величезний, дощаний настил щодня латають, і хоч з боку пасажирів нарікань зараз і не чути, Лобода в думці все ж заспокоює їх, що не сьогодні-завтра цей міст буде знесено, замінено іншим, може, схожим на отой новий, що його добре якраз видно з вікна автобуса: блищить арками вище по Дніпру, єднає береги, єднає заводи. Відгукотів розбитими дошками міст, автобус вилітає на широку асфальтовану дорогу, що йде якраз побіля плавнів і далі ще кудись, щоб десь там влитися в магістральні траси. Обіч асфальтівки все нові мікрорайони, по-сучасному сплановані селища, вони не рівня тій стихійній, хаотично розкиданій Зачіплянці. Будинки світлі, багатопверхові, хоча всі як близнюки, на один копил, і стелі в квартирах низькі, як у печерах, на карликів розраховані, але ж скільки треба набудувати! Із суцільних блоків будують, женуть і женуть угору, швидкісним методом — тиждень не побудеш тут, і вже не впізнаєш: виросли на пісках нові об'єкти. Дешево і сердито. Кажуть, стандарт. А що ж би ви хотіли? Як інакше при такій скупченості населення? Статистика запевняє, що на кінець століття двадцять мільярдів гавриків буде на планеті, волі-неволі полізеш угору, виростуть, може, хмаросяги й там, де зараз розкошують у садках зачіплянські вілли, особливо ота, Ягорова, під соломою... Звичайно ж, якби будувати не для цифри, а з вигадкою, з вогником, то можна б і ці одноманітні коробки чимось оживити, а то вночі, як добре під мухою чоловік, то й додому не втрапить, заблудиться в цьому царстві стандарту. А чому б не оздобити той корпус у стилі кавказькому, той у карпатському, клумби зробити — там із силуетом, там із трав'яним годинником... "Лінощі думки, оце нас заїдає, — ніби полемізував із кимось Лобода-висувачень. — Скільки б'ємось, скажімо, над тими сучасними обрядами, скількох залучали, а вони, як змови-

лись, пропонують тексти один фальшивий, а другий ще фальшивіший. А тоді ще й дивуємось, що деякі жінки, навіть керівних товаришів, паски святять або беруть кумів та потайки дітей хрестити несуть... Їй хочеться, щоб дитину її таки було в купелі скупано, кропилом покроплено".

Зостались позаду корпуси нового житлового масиву, і попросторішало одразу. В усі краї видно далеко. Повінь сонця розлилась, а десь аж на обрії знову з'явився собор. Зуміли ж отак поставити! Скільки не їхатимеш тепер, аж до самих плавнів, все він буде тобі перед очима. З будь-якої точки видно собор, звідусіль! З боку заводів там він хоч не так виступає, із-за інших будівель та садків тільки вершечками бань проблискує, а звідси — мов на долоні. Їдеш, їдеш, а він усе є. Відсунути б його куди-небудь з горизонту, щоб очі не муляв... На якійсь нараді нібито було сказано: навіщо вам десятки пам'яток із вісімнадцятого сторіччя? А чому не залишити по одній від сторіччя, а решту... Може, й справді там настрій такий? Проїжджатиме трасою той, хто спитати владен, гляне: невже він і досі стоїть, собор отой химерний? А як у вас з атеїстичною пропагандою? А з сектами як? Секти, мабуть, порозплоджували... Доводь, що собор не має нічого спільного з сектами і що відправи в ньому хіба що горобці справляють, пурхаючи у вікна...

Але ж красень, стервень!

З комишини отаке вибуяло. Відстань все поглинула, іржавої бляхи не видно, зосталась сама поезія! Панує над усією місцевістю, весь обрій ніби тільки для того й існує, щоб відтінити його. А що, коли це й справді... шедевр? Наш, козацький шедевр? Коли хтось саме таку оцінку йому дасть? Тоді знову з кого ж спитать — з найменшого, з тебе! Добре, що звідси, з траси-асфальтівки, хоч не дістає око розгледіти, в якому він занедбанім стані, ні іржі, ні облупленості, ні повідираних вікон не видно, самий силует, самий дух творця, як Баглаєнко сказав би...

І десь там Єлька неподалік. Мабуть, книжку читає. Заніс їй днями роман про Сагайдачного. І вчора читала. Заскочив на хвилинку, а вона й говорити неспроможна — повні очі сліз... Чого ти? Виявляється, дочитала до того місця, де Настю турецькому паші продають... Єлька ця просто скарб, дикий, рідкісний витвір природи. Не стільки, правда, витвір, скільки матеріал, але ж який! Хай і дикувата, хай і неотесана трохи, так, може, це й краще? Сам формуватимеш, ще не пізно. Хоча, видно, й нелегкою буде формовка, тут треба добре вивчити опір матеріялу. Думати про Єльку, уявляти її всіляко — йому сама насолода. Від землі, від природи вся, горить, аж степом та сонцем від неї пахне. А та її неприступність... Найдемо й до неприступних ключа! Ти ось їдеш, а Катратий там своє робить, готує ґрунт. Прогресивний виявився дід, дарма що з махновцями плутався колись, в доісторичну еру...

Собор ненадовго зник за деревами вітроламки, потім знову виринув. По трасі, усе мчить сюди й туди, а він на місці, ніби вісь, ніби шпиль-наконечник

над життям цілого краю. Батько твій, Ізот Лобода, ще парубком у тому соборі співав, голос, кажуть мав, як у Паторжинського. Ще й зараз після чарки може зятягти. Якщо інші пишються своїми батьками, то ти можеш пишатися двічі. Свого часу був одним з найкращих металургів, на все Подніпров'я його ім'я гриміло, з Макаром Мазаєм змагався. Всю війну на Уралі метал давав, з ним і Володька там починав свою трудову біографію. Дитя війни — так міг би про себе сказати. На картках виріс, підлітком уже біля станка стояв, у мороз пальці до металу прикипали... Старші брати теж не зіпсували біографії, не кажучи вже про батька. От тільки характер у старого важкий, дедалі гірше Володька почувається з ним. Ще на заводі, коли батько приходив на збори, де Володька мав виступати, синові одразу псувався настрої. Дивну річ помітив: уже сама присутність старого одразу робить усі твої слова якимись недійсними, порожніми...

Виростав Володько під девізом: людина — найцінніший у світі капітал. А хіба ж таки й ні? Хіба слава братів, загиблих на фронтах, і батькова слава не прокладали й тобі дорогу, хіба не пожинав ти і їхньої слави капітал? Може, за те й висунуто? Але ні, не применшуй свою власну роль, не тільки заслугами роду живеш — цінять тебе й за твої особисті. Щоправда, деякі з твоїх ровесників зуміли вище сягнути, але ж і ти не забалотований життям. Не догматик який-небудь, ще можеш далеко піти... Шлюб тобі не зашкодить, навіть Елька своїми пестошами не приспить у тобі жадобу іти по висхідній, брати штурмом Ельбруси життя. Від котрогось (чи не від молодого Орлянченка) чув якось: "Тільки знайду достойну особу і — все: замикаюсь у приваті, іду в інтим!" З ним, з Лободою, цього не станеться, шасливий шлюб тільки енергії додасть... Брехня, поміять, оцінять... Тільки більше, більше ініціативи! Не давай пошати старосвітчині! Більше простору для нововведень, для різних обрядів сучасних... На самих вікторинах далеко не поїдеш, треба вхідчини новоселам, купелі новонародженим, карнавали робітничим паркам, у масках щоб, весело, бурхливо!.. Перед лекторським бюро домогтися, щоб лекції в парках були оживлені, а то вийде і нудить по своїх шпаргалках про будову всесвіту, а перед ним троє пенсіонерів на лавках куняють... Подбав би краще, щоб сушняк свій народною мудрістю пересипати, прислів'ями сживити, приказками... Тепер на це звертають увагу. Володьку вважають знавцем народної мудрости. Іноді начальство навіть залучає його при нагоді соковите прислів'я в доповідь втулити, перцем приперчити, де слід... Треба буде знов приказок підчитати, а головне, самому творити нові, сучасні, бо хто ж їх творитиме, як не ти?! До трудящих прислух'яся, підхоплюй, вони вміють — скаже, як зав'яже: "Комсомолом починаєм, соцбезом кінчаєм"... Коли й чиєсь повторить, теж не гріх — на козаку нема знаку, не піймався — не злодій!.. Пригадалось, як колись, ще в комсомолі, всю конференцію розсмішив,

прочитувавши з "Енеїди": "Зевес тоді лигав сивуху і оселедцем заїдав!.."

Треба й сучасних авторів підчитати, щось вони ж там пишуть? Щось... мислять? Лобода одразу на-супився: ох, знаємо тих мислителів. Про соцреалізм не дуже щось, більше про гуманізм... Вічні питання їм подавай, вічні істини. Їм би оцей собор — стояли б і вік на нього молились... Хлібом їх не годуй, тільки дай їм тієї козаччини!.. Дивний народ: усе мають, у власних машинах розкатують, а все ще чогось їм треба... Мабуть, і самі не знають чого! Усе їм золотим дощем: нагороди, лавреатства, любимчики народу... Ні, розбалували ми їх! Інших критикують, а самі від комфорту не відмовляються! Не часто, мабуть, щоб отак у автобусі за гривеника. Або щоб як той Скворода-філософ — рюкзак на плечі і пішки по Україні. Теперішній філософ з лімузина не вилазить. Правда, хоч і в машинах, а все знають, бестії, все чують... Попадись йому на перо, докотись до нього хоча б оця історія з соборною таблицею, він і цього не промине... Ох, публіка! Ох, народець!

І молодші їхні теж у такому ж дусі жмуть. Зустрівся оце якось Володьці в редакції багатотиражки поет заводський... І хлопець нічого, добрий виробничник, комсорг цеху, а вірші... Як і в того Баглаєнка, все в планетарних масштабах: Титан і Антититан, брама заводська — брама віку... Спробував був його покритикувати: "Що ти все тільки про це, тільки до брами? До брами дійшов і зразу стоп. А ти далі заходь, усередину! Ти ж не лише поет, а й комсорг! Дай виробничий процес. Цех мені дай! Оспівай продукцію рук своїх!" А в нього іронія в очах: "Товаришу Лобода, ви забули, що про мою продукцію говорити не прийнято?" Отакий Елюар!

Собор усе ще мов на долоні. Коли дивитися звідси на нього, з перспективи, є в ньому щось ніби від ракети космічної особливо в тій центральній бані, що стрімко угору націлилась... Дивно: стільки вирв бомбами на Зачіплянці було нарито, а його жодна не взяла. Наперекір усім бомбам досі стоїть, мов якась антибомба, — вістря угору, у небо, увись. Зуміли ж отак поставити, передчули час!.. А тепер борись із ним, ще чи й перебореш...

Та годі про це. Не думати про неприємне! Хай буде в тебе сьогодні День спокійного сонця, День приємних думок! (Це теж одна з придуминок, варто запам'ятати, при нагоді запропонуєш молоді заводський, отим безкрилим, може, підхоплять?)

Плавні нарешті! Скарбне. Все в буйношах зелені, у розповні літа. Розкрило зелені обійми назустріч горожанам, вийнуло лісовим духом, здоров'ям... Підходять і підходять автобуси, висипають людей — ідуть, озброєні спінінгами, вудками, нав'ючені рюкзакми, і всіх їх одразу поглинають хаші, зелена сутінь, переплетена сонцем, розсіялись, розтеклись, нема. Скільки їх місто сюди викидає у вихідний, а плавнів вистачає на всіх, розмахнулася природа, розгинулася багатствами колишніх козацьких угідь, не

пошкодувала і для теперішніх ні тихих вод, ні ясних зор, що їх тут лічитимуть закохані вночі.

Хаші, очерети, гаї та підгайки, рукави та рукавчата з поваленим у воду дерев'ям, плеса та заплески, стежки та стежиночки — заблудитись би можна незнайомій людині у цих плавневих нетрях, що їм немає кінця! Річка тече закрутами, на одному з таких закрутів у Володьки своє, давно вподобане місце, з гарним плесом, з рідколіссям вікових дубів... Це коло Бабиного Коліна, де не одну юшку з'їдено, не один випито "Арапат". Сьогодні, коли добувся до цього місця, тільки очі витріщив: стовпотворіння! Ліс аж тріщить від машин, мотоциклів, всюди труси на кушах, патефони ревуть, вода кипить купальниками, купаються діти, дорослі, блищать тіла, літають м'ячі, рятувні кола яскравіють... Фейерверк сонця, свято барв, бенкет розкошующого літа... На багатьох машинах приватні номери, то який-небудь металург — інженер або рядовий сталевар, зібравши всю свою рідню, напхавши в того "Москвича" або "Запорожця" пасажирів, як у рукавичку, виїхав з ними сюди лісовим повітрям насмакуватись... Лобода наливався гордощами: ось де вивчати життєвий рівень! По молоку та м'ясу хай ще не перегнати, хай тільки гасло поки що кинуть, зате ж настрої який, життя кругом пвіте, хоч на кольорову плівку знімай! І знімають, крутять, знайомий військом поставив біля куша свою товстелезну бабеху в купальнім костюмі, ніяк не прицілиться, ніяк не наведе на неї свій японський об'єктив...

І Лобода тут не чужий, то з тієї, то з іншої компанії гукають:

— Володько, привіт!

— Володимире Ізотовичу! До нас!

Це ж здорово, коли ти людям не нуль! У будь-яке товариство тебе приймуть, всюди ти бажаний, бо знають, який ти компанійський, умієш і мертвих розвеселити! Затіяти гру якусь чи й пісню організувати — все це вийде в тебе, з вогником вийде, його ти й досі не втратив!.. Поблизу легко, з пританцем пройшла в панамці, в туго обтягнутих штаних дівчина, невеличка, тонкостанна, здається, з тих, що на Коксохімі практику відбувають, осміхнулася Лободі, як знайомому, і стало на душі ще приємніше. Як, власне, небагато треба людині, щоб відчувати, яке воно, щастя, на смак!

Виникла проблемка, де ж роздягтись. Бо свої — то свої, а може статися, що одягу свою завтра аж на товкучці впізнаєш. У кишенях до того ж документи — з цим не жартуй. Вирішив присусідитись таки біля військкома. Доки роздягався коло цього розтовстілого подружжя, військом і його бойова подруга встигли одержати у віддяку від Лободи веселу історію про того генерала, якого в поїзді було обікрадено, взято генеральські штани із лампасами, — ой же трудно було потім бідоласі довести, що він генерал!..

Зоставшись у трусах, Володька оглянув себе. Негарно, що тіло біле. Студенти он борюкаються, ті

всі вже як полінезійці, а тут за текучкою, за клопотами й загоріти нема коли. Та хоч і біле тіло, але міцне, здорове — порода, відчувається, Лободина, козацька. Купатись! Змити в Скарбному пилюгу буднів!

З розгону шубовснув у воду. Плавав, вода його лоскотала, збивав долонями бризки угору — сліпий осяйний дощ падав на нього з блакиті неба!

Викупався, посвіжив, збавсь. Скарбне здатне миттєво знімати втому. Поблизу грали у м'яча якісь дівки в мокрих купальниках, довгоногі, стегнасті, підключився до них і теж трохи поганяв м'яча. Ліс, сонце, жарти, забави... Оце життя. Мабуть, оце воно і є, щастя. Просте, земне... як Ёлька. Ні, не вміємо ми відпочивати, не вміємо, товариші, користатись благами рідної природи! Самі ж губимо себе. Надалі покладе собі за звичку виїздити шовихідного з Ёлкою на Скарбне, їздитимуть на Вовчу, заведуть наметик на дві персони і в лісі під зорями ночуватимуть. І взимку спатимуть у лісі, в хутряних полярних мішках!

Обсохнувши, прогрівшись на сонці, знову шубовснув у воду, плавав, пірнав, виринав, з чиймись дітьми водою переплескувався...

Після того не відмовився й перекусити, бо розсердилась би військкомова, коли б не покуштував її наїдків, щедро розставлених на килимку. Сюди сміливо їдь, у цей край щедрот!.. Їдь без нічого, завжди біля людей прогочуєшся, як оті студенти, що он чумацьку кашу варять неподалік. Ох і оригінали! В однієї компанії казана попросили, у відставника соли, у когось цибулину, у когось картоплину, ще в когось пшона жменю, тільки вода своя — джерельна вода Скарбного... Зібрали потроху з усіх данину, скомпонували, і каша чумацька вже булькотить у казанку, ждуть, обсіли її голодняком з ложками, яких, до речі, теж позичили у сусідів, ще й регочуть: доісторичний ліс-праліс, мовляв, і той людину годував, то невже ж цей ліс сучасний, цивілізований, ліс благ і достатку, та нас, голодних студентів, не прогочує?

Лобода з свого божу теж докинув цитатку, навмисне так, щоб і ті бурсаки чули:

— Зевес тоді лигав сивуху і оселедцем заїдав!

Військкомова була в захваті. І ластуватому Зевесові її теж сподобалось, поцікавився навіть, звідки це; виявляється, бідолаха, про Котляревського і чути не чув. Був, каже, нібито історик якийсь Котляревський, здається, монархіст. Ачей же, знатиме тепер і про автора нашої іскрометної "Енеїди"!

— Завтра ж, — каже, — дістану цю поему, візьмуся читати. Правда, я ще не дуже вмію по-вашому, але опаную: наполегливість у мене солдатська.

Симпатяга цей військом, хоч і коноплястий, усе тіло в ластовинні. Розтовстів без маршировок, біцепси гуляли, осадкуватий, міцний. Помор, з ломоносовських країв родом, полярним ведмедем був колись запанібрата. Припав до душі йому той Зевес, кілька разів повторив, а коли до діла дійшлося, то сам зовсім не по-зевесівському повівся, тільки руками

жалібно розвів: мав інфаркт. Перший дзвінок, як то кажуть... А гостеві підбадьорливо кивнув на пляшку з п'ятьма зірочками, що посеред килима просвічувала бурштиново:

— Прошу, призволяйтесь.

— Та й ви ж хоч трохи...

Він знову руками ще жалібноше розвів. І дружина підтвердила:

— В нього серце.

І їй теж не можна, в неї печінка.

Нашадок їхній, молочно-білий блондин горболобий, архітектор з молодих, саме вибрався з води і, недбало кинувши свої жаб'ячі ласти та однооку маску на траву, підсів у плавках до килимка. Лобода сподівався, що, може, хоч цей покаже, який він козак, а цей теж виявився слабак: аніні! Бо він, бачите, за кермом, та і взагалі. Для чого ж тоді цю пляшку до лісу везли, питається? Виставили тільки так, для годиться, про той випадок, коли хтось підсяде, а самі... аскети якісь! Самому ж братись за пляшку просто незручно, ще подумают, що чарколюб. Довелось обмежитись лимонадом. Що ж: хай буде насухо, без випиття. Хай вважається цей день ще й Днем здорової тверезості!

На цю тему Лобода принагідно розповів теж бувальщину, ще комсомольську, як його розіграли були хлопці під час доповіді, поставивши на трибуну замість води карафку з горілкою... Нічого, нализ, хильнув посеред доповіді і не скривився, довів доповідь до кінця. А тут коньяк п'ять зірочок стоїть негорканий, аж досадно.

Молодий архітектор рубав добре після купання, але сидів мовчуно, розмову не підтримував, хоч мусив би знати, як належить поводитись у товаристві. Час від часу тільки схмурював свої бровенята та домашні котлети наминав. Чого він супиться, спитати б його? Чи в коханні зазнав поразки, чи все думає про свого Корбюзьє? На Лободу зовсім не звертає уваги, на дотепи гостя не реагує ніяк. Навіть, ті, стегнасті, що все ближче крутяться із своїм м'ячем, вигинаються таліями, і ті йому ніби ні до чого. Молодий, здоровий, свіжощокій, та в такому віці на тобі кожна жилка б грати повинна, а він сидить, хмурка хмурить. Невже й справді йде покоління отаких сухарів безчуттєвих, раціоналістів беземоційних? (Чув десь Лобода й про таке).

Погамувавши апетит, архітектор одразу ж підвівся, чемно подякував матері, а в Лободин бік навіть не глянувши, пішов собі до тих кашоварів. Незабаром він уже стояв там у компанії, жваво про щось розмовляв з Миколою Баглаєм, що, теж у самих плавках, мокрий ще, звідкись з'явився біля студентського казана, привертаючи увагу дівчат своєю еллінською статуєю. Дуже закортіло Лободі послухати їхню розмову, чим вони дихають, оці скептики-інтелектуали. Коли наближався до них, почув, що йшлося про собор. Включився з ходу, навпростець:

— Що там сталося у вас, Миколо? Хтось, ка-

жуть, з таблицею пожартував? Але ж собор наш від цього не захитався?

Баглая аж пересмикнуло. Крізь смагу поблід. Щось, видно, хотів сказати, але стримався.

— Чи варто через це галас зчиняти? — весело вів далі Лобода. — Впізнаю Зачіплянку: хлібом її не годуй, дай тільки погаласувати. Та, зрештою ж, таблицю самі відливали, треба, то й нову віділлють. Майстри литва на місці, не привозні. Зачіплянка наша і чорта зуміє відлити, хіба ні? — звернувся він до Миколи.

Але бачив тільки губи, міцно стиснуті, очі, незмиренно примружені.

— От народжує типів епоха, — сказав Баглая до архітектора і з неприхованою, якоюсь навіть брідливою зневагою відвернувся від Лободи. І військовоменко теж одразу спину показав на знак презирства. Нечемі, кинувши співрозмовника, пішли собі удвох до берега, наче й не було з ними Лободи, наче тінчиясь промайнула біля них, нічого не варта.

Однаке треба ж було подумати й про батька. Подолавши хвилину розгубленість, Лобода повернувся до військового, уже не розгублений і не пригальблений, видавив навіть усміх на уста. Неквапом одягнувся, подякував гостинному подружжю, пояснив, що йде провідати батька свого, металурга. Ніхто його не затримував, його зрозуміли правильно: син іде провідати батька.

11

Освіжений водами Скарбного, наласканий сонцем його, неквапно ішов Лобода лісовою стежиною, наперед уявляючи, як своїм візитом потішить старого, як уміло ткатиме тканину розмови, підводячи батька до найважливішого пункту, до свого наміру збудувати нарешті сім'ю. А може, після одруження варто буде й батька забрати до себе? Їлька ж, певна річ, не стане заперечувати. Житиме біля них старий обер-майстер, доглянутий буде по-домашньому, внуки підуть — внуків водитиме на проспект гуляти. Чий то бородань так любо із внуками бавиться? Та то ж Лобода старий, заслужений металург республіки, батько того Лободи, що тепер там, нагорі... Ну, де саме "там", це поки що не зовсім ясно, поivity туманом безвісти, можливі різні варіанти... Цікаво, як батько прийме звістку про одруження? Стриманий, суворий від природи, а тут, мабуть, і він розчулиться: "Давно я ждав цього, сину! Звичайну сільську дівчину береш? Хвалю. Вертихвісток уже бачили... Даю "добро". Благословляю".

Будинок металургів у мальовничій місцині під лісом, біля озера, з краєвидом на далекі заводи, що все димлять собі на обрії. А трохи правіше, по небокругу, знову... собор. Давні будівничі-козаки, засновуючи тут, у безлюдних плавнях, свою обитель, свідомо, мабуть, плянували, щоб видно було весь час їм оте, що збудували вони для своїх святинь. Від старої обителі тут і сліду не зосталось, хіба що, може, які льохи та фундаменти, а решта все нове. Не-

високий, побілений вапном мур огорожує просторе подвір'я, а під лісом, прикутаний зеленню, біліє гарний триповерховий будинок з колонами. Справді, мов лісовий дорогий санаторій. Коштом профспілки металургів ще в часи Орджонікідзе збудовано його. Ось тут у достатку, в державному догляді спокійно доживають свій вік ті, хто чесною працею заслужив собі право на увагу суспільства. Багатющі городи потяглися в плавні, підсобка, як добрий хутір, з коровами (молоко щодня свіже!), індиками, качками, садом, плантаціями виноградників... Самі ж пенсіонери і доглядають це. Але до роботи нікого тут не сидують; якщо хочеш — будь ласка, але цілком з твоєї волі, на громадських, так би мовити, засадах, обирай заняття, до якого маєш нахил, до чого лежить душа. Той заохотився до птиці, інший до бджоли. Хто любить виноград — давай до виноградних лоз, де грона наливаються, кому до смаку помідор — вирощуй м'ясисті, болгарських сортів помідори. На пухких плавневих ґрунтах, збагачених весняним намулом, усе йде в ріст фантастично, жене так, наче десь на іншій планеті, вигрітій іншим, живлющим сонцем. Чи, може, й справді в цих плавнях діють якісь біостимулятори? Просто гігантизм якийсь! Коли гарбуз — то не піднімеш. З вічка картоплі набереш восени повне відро бараболі. Кавун розчакнеш — жаром палахне, пуд сонця в ньому, червоного, соковитого... Королівський десерт, освіжливий, прохолодний, герметично впакований природою в рябу або туманисту шкіру... Рай, не життя!

І в цьому раю люди живуть. Звичайні наші радянські люди. Такі, як батько твій Ізот Іванович, трудяга-ветеран, справжній представник її величності робітничої класи. Не обійшлося, правда, без демагогії, доводилось чути, що рідного батька, мовляв, державі на шию накинув. Та коли всіх слухати... Зрештою, держава — це ми. Звичайно, старість нікого не веселить. Усе в цих людей у минулому. Згадками тримаються, колишніми заслугами живуть. Не те, що в тебе, — майже все ще попереду! Твоє майбутнє — золоте поле дії, обрань, висувань. Правда, заїдає проклята текучка. Дзвінки, виклики, накачки. Не те що про батька — про себе подумати нема коли. Якщо кому з вас, дорогі ветерани, хотілось би, крім достатку, крім підсобок своїх, ще й родинного тепла, то зрозумійте: життя є життя, у нього свої неблаганні закони. Можливо, що який-небудь старий більшовик з Барикадної, учасник трьох революцій, теж змушений тут доживати вік одинцем. Хай пробачає, що рідко заглядаєм. Адже ж треба комусь рухати життя, нам не можна перетворитися в пнячок біля вас, нам давай метал, прокат, сталі високоякісні... Це ж ви самі для нас усі можливості створили. Ростіть! І треба рости.

З такими думками Лобода зайшов на подвір'я. Перед головним ясно-білим корпусом сновігають старечі постаті; хто гріється на сонці, хто сидить у холодку, куняє так, мабуть, як і щодня, бо тут буднів

нема, на завод поспішати не треба, тут один довжелезний вихідний, як у майбутнім суспільстві.

Батька ніде не видно було.

Директор закладу, бритоголовий, в'язистий мужчина в чесучевім костюмі, сидить у затінку під зеленим горіхом і, начепивши окуляри, книжку читає. Людина обов'язку, він і в неділю безвідлучно на посту. Лобода познайомився з ним, ще коли батька влаштовував. Кадровий військовик, був у високому чині, і хто б міг сказати, що з цього залізного служачи-військового та вийде такий архіпастир, дбайливий мирний господар-доглядач цієї обителі щасливих пенсіонерів.

Лобода-син підійшов, за руку поздоровкався з директором, який чомусь відповів на привітання без ентузіазму, невдоволений, може, що давненько не провідував цей товариш свого старого чи просто, що перервали йому читання (ніяк не начитається, маючи сім вихідних на тиждень!). Про батька сказав Лободі, що старий живий-здоровий, коли треба, мовляв, то розшукаємо. І, підкликавши котрогось з молодших пенсіонерів, дав завдання сходити на пасіку й розшукати там Лободу Ізота з восьмої палати. Доки говорив це, з грубо тесаного обличчя його все не сходила пісна гримаса невдоволення. Лише коли відвідувач поцікавився книжкою, змістом її, служача став ніби милостивіший. Виявилось, що в руках у нього книжка про життя Кампанелли. Був такий діяч. Чернець італійський, багато літ сидів у в'язниці і там твір свій написав. Про Місто Сонця. Твір серйозний, але має вразливі місця. Утопія, власне... Директор, видно, був загартований критикан, бо, не схилившись перед авторитетами, упевнено взявся критикувати того Кампанеллу. Те, що він виміряв, мовляв, міг виміряти лише монах і вічний в'язень: нормований розподіл одягу, їжі, продуктів праці... передбачав розподіл навіть... жінок.

— Невже й жінок? — зацікавлено посміхався Лобода.

— Так, і жінок. Не вибиратимуть за покликом серця, а просто розподілятимуть за спільною згодою членів громад... Так йому уявлялось ідеальне майбутнє суспільство, Місто Сонця. Однакова їжа, однакова мова, однаковий одяг носитимуть у тому суспільстві. Щоб усе порівну, по картках, по талонах...

Психологія довічного в'язня, тільки вона могла породити таке уявлення про ідеал. А сучасну людину спитай. Навіть якого-небудь жителя джунглів, і той скаже, що йому такого куцоного щастя мало, — поважно розмірковував цей скарбнянський мудрець-відставник. Щоправда, виявляв до утопіста й великодушність: життям той жив героїчним, і за це багато що йому можна пробачити. На собі довів, що здатна витримати людина, до яких меж сягають її можливості.

— Може б, його вчення більше було прийняте для отих ченців, що й тут колись, на Скарбному, в однакових рясах ходили, одним статутом жили, однакові визнавали молитви й режим. Їм філософія зрівнялівки була б зрозуміла, а ми ж не аскети, казар-

ма для нас — це ще не вершина всього... Суворість казарми якщо й необхідна, то лише на певнім етапі, в цілому ж це явище ненормальне й минуше в житті... Щастя людини не в цьому, майбутнє не стригтиме людей під одну гребінку, як це уявлялось вам, товаришу Кампанелло...

Слухав Лобода цього розумаку, який сам усі казарми пройшов, слухав його міркування про ідеал і в душі тамував скептичну усмішку. Кортіло дізнатись, що там у цього колишнього гвардії підполковника ховається під личиною мудрости та доброчесности: "Кампанеллу читаєш, а руки, мабуть, добре грієш біля наших батьків? Індики, виноград, кавуни, підсобки — кругом повна чаша, і все в твоїй владі, який тут на тебе держконтроль?"

Батько все ще не з'являвся. Директор заспокоїв, що розшукають, мовляв, хоча це й не близько: побрели з Яровогою на пасіку до свого приятеля — курінь там у них, не так для сторожування, як для бесіди... Ентузіасти бджолярського цеху... Може, й чарку вип'ють ради неділі, там це дозволяється, аби не на території. Лобода-син посміхнувся: так, старий його міг колись чарку перекинути. По-робочому, козацькою нормою...

— Мій старий — то козарлюга: хоч і кухлем, ніщо його з ніг не звалить...

— Ні, Володимире Ізотовичу, вони там аптечними дозами, — заспокоїв директор. — Візьмуть чекучечку-мерзавчика на трьох і по-стариковському...

І теж, звеселівши, став пояснювати спосіб вживання: з медом п'ють. Півсклянки меду-свіжака, а трішки того... Можна ще й горіха зеленого додати...

"Мабуть, і сам ти не проти, щоб таким коктейлем поласувати, — подумалось Лободі. — Бо надто вже сміковито пояснюєш".

Доки батька розшукували, Лобода-син вирішив подивитись батькову келію. Оскільки відвідувач був не рядовий, директор сам пішов його супроводити. Нічого тут не змінилось відтоді, як Володька привозив сюди влаштовувати старого. Палата — як і всі. Чиста, світла, калачики на вікні, фіранка біленька, дві тумбочки, двоє ліжок. На батьковім ліжку постіль, правда, жужмом, кублом, і директор трохи зніяковів, сказав вибачливо, що ніяк не привчить цю палату ліжка щодня заправляти, отак устав і пішов, хоч і на цілий день.

— По-парубоцькому, — весело сказав Лобода-син. — Йому й дома за це часом від матері перепало. Прийде, було, з нічної, особливо коли робив по дві зміни підряд, бух тобі на постіль, як був у одежі, упав і захріп.

У сусіда батькового по палаті над ліжком кілька фотографій у саморобних, старанно випиляних рамках, жінка якась, юнак у гімнастюрці з кубиками, вирізка кольорова з журналу — репродукція картини "Плавку дають"... А над батьковим ліжком нічого. Може, що й було приколене, та зірвалось, зараз лише кнопка в стіні, на тумбочці крихти якісь та муха над ними докучно зумчить.

Ще більше мух виявилось у їдальні, куди відві-

дувач теж зайшов, тут усюди брумчали; це вже був недогляд, і Лобода мимохідь дав пораду щодо липучки. Директор, помітно збентежений, виправдувався, що й липучка он висить, але ж спека, кухня поруч, самі розумієте... Нібито щоб загладити недогляд, запропонував навіть борщу пенсіонерського, з качатиною сьогодні, з жирним наваром, але поважний відвідувач подякував, щойно, мовляв, перекусив. В цілому Лобода був задоволений станом їдальні, столи ножами вишкребені, з кухні пахло смачним, помитий посуд — акуратними солдатськими гірками на столах... У кожному кутку "трапезної" фікуси в дїжках, на вікна знадвору нависає листя, створює зелену затішну напівсутінь...

— Жити можна, — стримано сказав він директорові, щоб не перехвалити.

Відвідали й червоний куток. Тут, як і належить, шахи, шашки, доміно. Грай — не хочу! Стінгазета на місці. Давненька, правда, ще до Травневих випущена... "Неохоче пишуть", — вибачливо пояснив директор.

— А як мій старий? Виявляє активність? — цікавився Лобода.

— Відмовляється навідліг, жодної замітки не подав.

— Ви б його в хористи залучили, — порадив син. — Хоровий гурток у вас працює?

— Та збирається деколи. Але знову ж пойміть: старі люди, не молодь, не ті голоси.

— Ну, то ви мого не чули, — з гордістю заперечив Лобода. — Дома, було, як розійдеться, як потягне-потягне старовинної нашої — уся Зачіплянка заслухається. Молодого за пояс заткне.

— І тут часом на риболовлі вночі голос подає. Чуємо аж сюди. А в хоровий ну не заженеш.

— Козацька волелюбна душа!

— Та пробачимо це йому. Адже в нас тільки добровільно. Не хочеш тут — співай собі на природі, індивідуально. Ліс, вода, простір — ото йому і гурток.

Все нагадувало санаторій. Якби навіть котрийсь із утопічних соціалістів оглядав цей щасливий притулок ветеранів праці — і той, здається, не мав би до чого особливо вчепитись. Так і сказав Лобода-син директорові. Адже справді в усьому почувалась хазяйська рука, тільки затхлість якась усюди, дух старости... У палатах, у коридорах... Погано провітрюють, чи що?

З усього видно було, що директор шанобливо ставиться до старого Лободи. Хвалив, давав найкращу характеристику, зокрема по праці. Роботяга. Чесного. Круглий рік кухню рибою постачає. Не свариться ні з ким, як оті старушки, що часом їх і розбороняти доводиться.

— Ну й книжки почитує. Недавно про Чінгісхана читав. Лгється. Ніяких поправок і на дикість не прийма... Ціла дискусія в нас із ним була...

— О, тут його не візьмеш!

— Тільки часто сумує чогось ваш старий. Вий-

де за браму, сяде і годину може сидіти в якійсь печалі...

Доки вони розмовляли, затримавшись перед книгозбірнею, в кутку залі, згорбившись, писав щось хирлявий, спорохнілий чоловічок. Маленький був, як гриб зморщений, і обличчя якоїсь грибної сіризни. Втягнув голову межи плечі і, не відриваючись від паперу, все щось шкрябав, шкрябав пером. Лише зрідка на мить підводив голову, зиркаючи на Лободу злим, жовчним поглядом. Він і на привітання Лободине не відповів, коли цей, зайшовши, за звичаєм чемно поздоровкався. "Хто він? Що він пише так старанно, жалібно, без перепочинку, наче кудись поспішає? Куди тобі, чоловіче, поспішати?" — думав Лобода з неприємним відчуттям від тих його злих, спідлобних позиркувань. А коли вийшли в коридор, тихо запитав директора:

— Хто він, отой?

— Та то... — зам'явся директор. — Страшний чоловік. В усі інстанції строчить.

— Чимось невдоволений?

— Усім на світі. Осуджує всіх — зверху донизу. Пропеклий культовик. Сталіністом, каже, був і вму сталіністом. Все вимагає з мене, щоб бюст вождя витяг із чулану та на подвір'ї над клумбою поставив... Там він колись і стояв, але ж тепер не поставиш?

Тема була ковзкувата, і Лобода нічого йому не відповів, поспішив вийти на веранду. Став поміж колонами, де була тінь. З лісу долинає музика ледве чутна; там іде гульня, життя кругом кипить, всі дишають свіжим повітрям, розважаються, а той один відлюднився, заліз, як тарган, і сидить у червоному кутку, доноси фабрикує... Є ж типи!

Нарешті з'явився й батько. За сто верств упізнав би його Лобода-син, цього козарлюгу з могутньою чоластою головою в розкудланій сивині. Голос крові, невже він справді є? Чи що ж тоді торкає душу, коли отак побачиш найріднішу тобі, єдину у світі людину? У самій ході було щось рідне, в руках відстовбурчених, у тій сивій найжаченій вітром куделі на голові... В одязі буднів старий: в штанах брезентових, в ситцевій на кістявих плечах сорочці, що синові здалась полотняною, старосвітською, як у чумаків, у цьому буденному статечно ступав старий обер-майстер Лобода через подвір'я. Раніше на металургійний відбирали велетнів, і він був один із них, на голову вищий за тих старичків, що його супроводжували підтюпцем. Велике від природи лице було ніби як розбрякле — чи спав у курені, чи, може, поправився тут на санаторних харчах? Легкий, без живота, з широкими закістявленими грудьми. Ішов неквапливою ходою, дивлячись просто вперед, виставивши сонцеві кулясте мудрецьке чоло. Патріарх! Король Лір! Пророк Ісайя! Син просто замилювався старим, кожним його кроком, дужим, певним, гордовитим. Наче проти вітру, проти бурі йшов старий обер-майстер!

Майнуло синові: добре, мабуть, зарядився, що

так твердо ступає... І аж острахом війнуло від тієї батькової величавости.

Син, стоячи біля колони, зустрічав свого старого усмішкою, любов'ю, почуттям гордоців синівських за нього, а він... він наче не впізнав його! Не дійшовши кількох кроків до веранди, зупинився і, лишаячи сина непоміченим, суворо сказав до директора:

— Кликали?

Директор мовив ніби якось виправдально:

— Син ось до вас...

Тільки тепер Лобода Ізот глянув на сина. Глянув очима здивовано-недобримими, налитими кров'ю. Певна ознака, що не сиропи, а міцні меди пито було на тій пасіці... Сіно стирчало із закудланної сивини, певне, спочивав після обіду в курені, краще було б не будити. В руці скрутень трави якоїсь цупкої тримав, наче ремінь у дитинстві. Ніякої родинности не виявив до сина. Уп'явся червоним поглядом і мовчав.

— Син ось ваш, — було повторено, щоб розрядити ніяковість.

Батька наче ошпарило це слово.

— Син? Хіба в мене є син? — велике лице ще більше розбрякло, налилось: — Були сини! Один — під Кривим Рогом, другий — у Берліні... Більше нема.

— Тату...

— Був тато! — гримнув на все подвір'я. — Доки на руках тебе носив! Доки в колісці колихав! А зараз який тато? Нема його? Нахлібник держави! У приют його! У богадільню! Старцюга бездітний, а не тато!..

Старий клекотів. Страшно було дивитись на нього, збагровілого: ще сонячний удар трахне, впаде хрестом серед двору і щелепу набік...

Але старий не падав, стояв, як дзвін.

Сцена була жахлива. Люди підходили, звідки вони й бралися. Невдовзі вже чимало їх стояло по двору і аж під сараєм, попід повапнованим муром стояли, нагадуючи ідолів скітських, кимось зведених із степів і поставлених у безладді десь у дворі музею... У сутичку не встрявали, проте Лободі-молодшому нестерпно було витримувати на собі їхні сухі, колючі погляди. Почувався кинутим у лабети, в пастку. І подумати тільки, що все це не кошмар, не сон, що все в реальності: і Скарбне, і спалах дня, і цей вибух батькової люти-ненависти. Приют! Богадільня! Жахливо, жахливо.

Навіть директора, видно, вжалила та "богадільня".

— Не богадільня, дозвольте зауважити... До того ж свою частку син регулярно платить за вас. Ні разу не доводилось посилати повістку...

Старого це ще дужче кинуло в лють. Розкошлане віяло бороди рвонулося вгору:

— Спасибі ж тобі! Спасибі, що внески платиш на батька регулярно, — і до людей: — Чуєте? Внески платить на рідного батька! Як профспілкові! На родителя! Ух! Життям не оплатиш! — знов ревнув до сина, і кров знову густо бурхнула йому в лице.

Директор, занепокоєний, запропонував йому за-

йти в тінь, поберегтися сонячного удару, але старий ніби не почув. У гніві його, проте, було щось безпомічне, і цю безпомічність син уловив, і сам відчув, як у серці йому крізь образу озвалося щось таке, що рідко-рідко озивається. Якби можна було впасти отут до ніг батькові, дитинчам малим стати... Хай би до крові шмагав отим скрутнем рудим, як дротяним, хай би крізь шмаганину, крізь біль прийшло тобі прощення... Але схоже на те, що цього не буде. Стояв чужий, розбагровілий у ненависті чоловік, з налитими кривавою люттю очима, зі скрутнем іржавої трави в дрижачій великій руці. Сонце палило його, на півкулях чола ясно росилась роса. Жакхливим було все: самий цей день, і несамовитість людини, яка тобі доводиться батьком, і роса напруги, роса ненависти на чолі.

Сорочка на батькові не першої свіжості, плечі під нею кістлявляться, руки чорні, важезні руки бога заводських печей, що вовік не відбіляться від вогню та від сажі, тату, може, чого вам треба було? Вдягачки, може? Тату, скажіть. Все буде, дістану, хоч пташиного молока!

Не хоче батько твого пташиного молока, душа не прийма. Тільки вогнем образи вибухує вона за те, що з місця зірвав, з рідним селищем розлучив, із Ягором-другакою... Сонце палить і палить, розбуджує у старому хміль медів, хміль гніву і кривди, не миттевої, видно, не зопалу вибухлої, а такої, що днями й ночами накипала тут, на Скарбному.

— Свистуни, свистуни, — белькоче вже кудись навання. — Таких допусти... Все просвістять!

Старий Яровега таки влучив момент і підступив до приятеля, потягся вгору й накинув йому на голову бриля солом'яного, підійшло іще кілька ветеранів, стали умовляти Ізота Івановича, доки таки завели його в тінь, посадили на лавці. Але він і там не вгамувався, і син, і директор, і люди, що не розходились, чули, як він нові якісь небилиці плете, енергетиків чистить, і знову ж заодно з ними і цьому перепадає, що досі сином його вважався на його сиву батькову ганьбу! То все, мовляв, собори валяти збиравсь, а це вже підлазить, як би плавні затопити, щоб і звідси батька на старість зігнати! Це таки вже була чистісінька фантазія, якісь хатки-макогонники, сном-духом син про таке не чув. Хотів крикнути, заперечити: "Тату!" — але батько тільки цикнув, як кошеняті, і далі басив, розлунював: злигався, мовляв, уже з тими плондрачами із раднаргоспу, хочеться вам ще одним ГЕСом галасу наробити, а плавні та Скарбне хіба вам болять? Аж зашумлять під воду! Буде, як там, на Кахівському, де пів-України пустили на дно, думали, море збудують, а збудували болото! Гниллю цвіте, на всю Україну смердить! Пілоти носи затикають, коли пролітають над ним...

— Того вам мало, енергетикам задрипаним? До Скарбного підбираєтесь?

— Тату! Що ви балакаєте! Коли це я був енергетиком?

— Свистуни, а не енергетики! Дай їм волю, все

потрощать! Все просвістять! І ти теж... В одну дудку з ними!

— Тату, оббрехав мене хтось!

— Мовчи! Сам себе оббрехав! Наскрізь пробрехався!..

Підійшла кухарка, стала заспокоювати старого:

— Ну, що бо це ви розходились, Ізоте Івановичу... Син все ж таки... Він на вас аліменти платить...

Краще б вона цього не говорила. Старого знову так і підняло на ноги, брилем кинув об землю:

— Та плював я на твої аліменти! Не хочу! Не батько я більше тобі! Віднині й вовіки! Чуєш? Нема в тебе батька! Відщепок ти!

І хоч зачіплянських і близько не було, не було й духу того дошкульника Баглаєнка, але виразно вчулося, наскрізною бритвою продзвеніло в повітрі: "Батькопродавець!"

Спека була, а його поморозило: "Тату, що ж ви робите зі мною?"

А старий металург, весь настовбурчившись, аж потягся вперед до сина, розгубленого прилиплого до колони:

— Я тебе кликав сюди? Геть із моїх очей!

І жест вольовий, виганяючий.

"Жест прокляття!" — подумав Лобода-син, уже опинившись за ворітьми.

Сорочка прилипла до спини, липучим потом увесь облип. Нашо він приїхав сюди? В яку чорну хвилину вдарило йому в голову провідати батька? Ще не зміг згярячу збагнути до кінця, які це все матиме наслідки, як позначиться на всьому його майбутньому, але почував, що позначиться страшно, руйнівно, почував, що пливуном пливуть з-під ніг і певність, і атворитет, і службові підвищення — все захиталось, розвалюється, розчавлене важким батьковим присудом, п'яним його варзляканням. Краще б уже сиротою бути, аніж мати такого батька! Інший би гордився твоїми успіхами, становищем, тим, що йдеш угору, а цей? Рідний батько при людях наклеп на тебе зводить, ГЕСи якісь приплів, затоплення Скарбного... Хоча взагалі в цьому щось є, цю ідею варто обмізкувати! Бо що з цих плавнів? Комарву розводять! Сміття, огризки по всьому лісу! Дніпро перетворюємо, чому ж Скарбне не перетворити? Затопити або, навпаки, осушити. Але про це треба думати в спокійному стані, не зараз. Яка жаклива сцена! І найжакливіше було те, що все відбувалося публічно, при отих сірих пенсіонерських постатях, що весь час стовбичили по двору незрушно, як скітські баби, німі свідки твого приниження й нищення. Ніхто не втручався, але всі чули, вбирали кожне слово батькових проклять, все до слова, мабуть, занотував і той жовчний тип нагорі, що й зараз, напевне, десь там строчить і строчить... Нешасний день! Закляте місце. "Тікав від вовка, а впав на ведмедя", — приверзлося чомусь прислів'я, зовсім недоречно.

Перевівши дух, пригладивши змокріле павутиннячко чуба на голові, Лобода рушив стежкою у напрямі до асфальту.

Роман Рахманний в англомовній пресі

Коли читачі українських часописів захоплюються статтями про "інакомислячих радянських українців" у чужомовних газетах, наш співробітник Роман Рахманний активно включився в той процес коментування і вмістив свої статті в двох англомовних часописах у Монреалі. Появилися вони на сторінках напроти редакційної, де обговорюються серйозні питання канадської та міжнародної політики. Ось текст другої статті, що її надрукувала впливова проліберальна газета, одна з найбільших у Канаді, "Монтреал Стар":

ПРИСЛУХАЙТЕСЯ ДО ЗАКЛИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЛЬНОДУМЦІВ

"Лідери 66 комуністичних партій світу, які силкувалися в Будапешті зміцнити єдність комуністичного міжнародного руху, не були здивовані, коли вони отримали петицію, підписану десятком радянських громадян від імені ув'язнених інакомислячих росіян. Те, що деякі західні спостерігачі підозрівали від деякого часу, комуністичні лідери знали це вже давно і навіть докладніше за них. А саме: протягом останніх семи років радянське керівництво силигувалося придушити ревізіо-

ВЛАДИЦІ МСТИСЛАВОВІ 70 РОКІВ!

Високопреосвященнішого архієпископа Мстислава вітаємо з 70-річчям! Бажаємо йому сил і здоров'я, щоб він ще довгі роки працював для добра нашої церкви й народу.

Владика пройшов довгий і трудящий шлях. Ще за молодих років він працював у штабі Головного Отамана військ УНРеспубліки, був активним діячем на Волині під польською окупацією, а за німецької окупації висвятився на єпископа і до сьогоднішнього дня успішно працює для нашої церкви.

Крім того, архієпископ Мстислав є і активним громадсько-політичним діячем.

Архієпископові Мстиславові — довгих літ, щастя і здоров'я!

ПРОФЕСОРОВІ ВАСИЛЕВІ ІВАНІСОВІ 80 Р.!

Нашому співробітникові проф. Василеві Іванисові сповнилося 80 років життя.

Проф. В. Іванис народився на Кубанщині, за часів Кубанської Народньої Республіки був прем'єром. На еміграції був професором (з ділянки хемії) в Українській Господарчій Академії в Подєбрадах, Чехія. Визначний публіцист і політичний діяч, а також визначний історик Кубанщини.

Тепер професор В. Іванис живе в Торонті, Канада, і очолює Шкільну Раду українських православних шкіл Східньої Канади.

З нагоди ювілею професорові Василеві Іванисові бажаємо довгих літ життя, доброго здоров'я і успіхів у праці! РЕДАКЦІЯ

ністський рух у Росії та в Україні, цебто в двох найважливіших республіках Союзу.

Нецензуровані видання, петиції та протестні письма, укладені молодими українськими марксистами (тими, що у в'язницях, і тими, що ще на волі), передавалися з рук до рук, а недавно прорвалися на Захід.

Деякі партійні чиновники окремих комуністичних країн активно допомогли інакомислячим росіянам і українцям довести їхні послання до уваги "громадської думки культурного світу".

Коли Святослав Караванський, український поет і перекладач з Одеси, написав петицію до В. Гомулки, першого секретаря Польської компартії, і закликав його скликання міжнародній з'їзді компартій світу, тоді польські чиновники передали його заклики до Варшави. Там поляки не були проти того, щоб зміст його петиції проник на Захід. Караванський пропонував Гомулці вжити свій авторитет і вплив для скликання конференції, на якій раз назавжди покладено б край "анти-семітизмові, українофобії та дискримінуванню" меншостей, що мають місце в різних комуністичних державах.

Чеські комуністичні чиновники не показували великої охоти допомогти, але вони ґрунтовно вивчили становище неросіян у СРСР. Подібно зробили угорці та болгари; навіть східні німці серйозно зацікавилися тим питанням. Румуни, хоч які вони малоприхильні українцям (Бухарест все ще зазіхає на українську область Буковину, приєднану до УРСР 1940 р.), вважали корисним передати петицію Караванського та інші нецензуровані матеріали на Захід, бо в них заторкнута справа молдаван у СРСР.

КИТАЙСЬКИЙ ГОЛОС

Китайські керівники зважилися на ще щось більше. Приглядаючись з непорушним спокоєм до подій на радянській арені протягом багатьох років, Пекін вирішив врешті сказати слово в обороні українців та інших інакомислячих неросіян.

У листопаді мин. року, коли Радянський Союз відзначав 50-ті роковини більшовицької революції, Пекінське радіомовлення висунуло ряд закидів на адресу московських керівників: "в Україні проведено масові арешти і ще й досі багато людей карається у концентраційних таборах, схожих на фашистські концтабори". Це був натяк на табори примусової праці в Мордовській АРСР (складна частина Російської Федерації), де перебувають Данієль і Синявський разом з приблизно 40 українськими вільнодумцями, засланими туди в роки 1961—1966; у листопаді мин. року Вячеслав Чорновіл приєднався до цієї групи тому, що він виявив таємні суди над цими українцями, написавши брошуру, яка саме продісталася на Захід.

Завдяки цим та іншим публікаціям усі комуністичні країни усвідомили одну, і мабуть єдину, справжню марксистську аксіому, яка каже, що жоден народ не може бути вільним, якщо він гнобить інші національності, Московські процеси російських інтелектуалів ще раз доказали правдивість цієї істини, бо — як це сказано в петиції, висланій на з'їзд у Будапешті минулого лютого — вони самі стали перед обличчям "небезпеки,

спричиненої потоптанням прав людини в нашій країні".

Але в Радянському Союзі є ще інші національності, які страждають від відновленого сталінізму. У другій петиції, адресованій Раді Національностей СРСР, Караванський згадує деякі "пекучі проблеми, що повинні бути взяті до уваги". Він запитус: "Де є сьогодні жидівські театри, часописи, видавництва й школи?" А що говорити про "українців і молдаван, яким дуже обмежується їхні права на освіту..." На його думку, виселення 900,000 татар з Криму було "актом явної несправедливості, якої виправдати неможливо ніяк". Він заперечує і твердження, що "надвольтські німці були відповідальними за Гітлерові злочини".

КРИВДИ БАЛТІЙЦЯМ

Непідкорений тяжким присудом під час тасмного "суду" в 1966 р. (8 років і сім місяців примусових тяжких робіт), Караванський пригадує Раді Національностей кривди, заподіяні балтійським народам. Естонців "масово депортовано на Сибір", а "ще й тепер українці, литовці, білоруси і молдавани відбувають 25-літні кари. Чому їх не помилувано?" Ось так обвинувачує Караванський.

Інший український автор, Іван Дзюба, виступив з гарячим закликом до жидів та українців, щоб вони співпрацювали, бо, живучи одні поруч одних, вони стоять віч-на-віч тієї самої небезпеки: культурного й фізичного винищення. Цієї промови, виголошеної під час поминак у зловісному Бабиному Яр на передмістях Києва 29 вересня 1966, не опубліковано в радянських часописах, але її завзято читають у відписах по всій Україні; недавно текст промови Дзюби продістався на Захід.

І це ще один багатонадійний аспект ферменту в комуністичному таборі, а зокрема в Радянському Союзі. Незважаючи на те, що всі ці молоді люди виростили під тоталітарним режимом, вони розвинули в собі глибоке людське розуміння недопії своїх сусідів. Таким чином нинішні українські патріоти вже не обмежуються виключно проблемами свого власного народу; вони спроможні підкопити також справу інших національностей і висунути її перед очі власних правлінь і керівників інших комуністичних країн. Ці останні показалися настільки розсудливими, що не придумали правдивих фактів.

ПЕРЕМОГА ДУХА

Ось найбільша перемога людського духа над фашизмом і сталінізмом! Вона бо поясняє тасмницю тріщин у мурах, які досі розділяли комуністичні країни одну від одної; саме тому переважливі інформації про те, що в пекінському радіомовленні названо "поліційним терором" над неросійськими національностями в СРСР, могли швидше проникнути на Захід.

А що ж держави Заходу? В цьому відношенні вони залишилися дещо позаду комуністичних країн. Кілька років тому українці пробували передати різні дані про "масові арешти в Україні" через посольство одної західної держави в Москві, щоб ці дані дісталися до "громадської думки культурного світу". Після короткої розмови в посольстві ці молоді люди вийшли на вулицю,

де їх негайно арештовано, буквально на очах працівників посольства. Жоден часопис на Заході не надрукував ні одного словечка ні про той випадок, ні про арешти, що їх тоді вчинено в Україні. Т. зв. культурний світ відносно недавно почав усвідомлювати, що на барикаді людських прав у СРСР кипить біда".

Це текст статті Романа Рахманного в англомовному щоденному часописі "Монтреал Стар" від 19 березня 1968. Звичайно, це переклад з англійської мови. Місяць раніше, 16 лютого, в щоденному часописі "Газет" надруковано було статтю Р. Рахманного п. н. "Обмін на п'ятдесятій паралелі".

В ГОСТЯХ У БРАТІВ-СЛОВЕНЦІВ

У квітневому числі нашого журналу ми писали про "туру доброзичливості" по українських установах, яку організував СУЖ Канади для редакторів етнічної преси. Нашу ініціативу привітали всі етнічні групи. Обіцяли піти за нашим прикладом, бо намагання деяких політичних чинників Канади перетворити Канаду лише в двомовну і двонаціональну країну, себто, щоб у Канаді були лише дві нації: англійська і французька, а всі інші нації мали б асимілюватися з цими двома групами, викликає протидію різних національних груп. Це цілком нормально — кому ж то приємно кінчати життя самотністю?

У Канаді інші групи (не агліїці і не французи) становлять понад третину населення. Це так звана третя сила, яку хоче активізувати наш славний земляк сенатор Канади д-р і професор історії Павло Юзик. Саме тому ініціативу українських журналістів підтримали журналісти всіх етнічних груп Канади.

Першими, що пішли за нашим прикладом, були словенці. Словенці — один із слов'янських народів на Балканському півострові, тепер Словенія є одною з республік Федерації Югославії. Словенці — невеликий народ. Усього їх налічується понад два мільйони. З того в Югославії 1,700,000. Частину їх території загартала Італія (коло 150 тисяч словенців), частину — Австрія (коло 100 тисяч словенців), а частину Угорщина (коло 10 тисяч словенців). А на еміграції словенців у різних частинах світу є яких 450,000. У Канаді словенців є приблизно 23 тисячі осіб. В офіційних звітах з перепису їх нема зовсім — усі вони записані як австрійці, німці, югослави чи італійці. У Канаді й досі покутує стара імперіалістична тенденція: не рахуватись з людиною й народом, а лише з державою, відки дана людина приїхала. Подібний клопіт колись мали і українці.

У Торонті словенців є яких 12 тисяч. Огляд ми почали з будинка ч. 646 на Юклід авеню, у якому міститься Словенське Національне Об'єднання Канади, редакція газети "Словенська Держава" і кредитова спілка ім. Й. Е. Крека. Поблизу цього словенського центру (на вулиці Меннінг 611) є словенська римокатолицька церква (усі словенці римокатолики) Матері Божої Християнської Допомоги (над входом у церкву — образ Божої Матері і напис: "Маріє, Помагай!") При церкві є школа, скаутська організація, студентський клуб "Сава", кре-

дитова спілка, що має власний будинок. Була виставка й книжок. Я оглянув підручники — там нема й натяку на так звану двомовність підручників, себто на всякі "словнички" й переклади. Дітям словенська мова рідна і перекладів тут не практикують, на що дуже ласі деякі наші "націоналістичні" школи і вчителі.

Другим об'єктом, який ми оглянули, була церква Чудотворної Матері Божої у Нью-Торонті. Тут теж є велика словенська школа, що має 170 учнів і 8 учителів. Як і в церкві на Меннінг, так і тут, є дитячий хор. Треба признати, що дитячі хори в словенців добрі. Обидва вони проспівали нам по кілька пісень.

Словенська мова панує всюди. Я, наприклад, був свідком, як до вчителя (у дворі, на перерві) підійшов учень і запитав його щось по-англійському. Учитель тут же збештав його за мову і учень заговорив по-словенському. Я хотів упевнитись, чи це не спеціально для нас таке масове вживання словенської мови. Коли всі пили каву, то я пішов на сцену і непомітно стежив за пробою хору в залі. Диригент говорив з хористами виключно по-словенському, вважаючи, очевидно, що хор є одним із засобів вивчення рідної мови й культури.

Церква у Нью-Торонті, велика, багата. Словенці виявляють жертвенність. Цю церкву збудували безплатно самі словенські майстри, які працюють у будівельній промисловості Канади.

Мають словенці ще й третій свій центр — на вулиці Пейн ч. 864 (Східне Торонто). Це гарний будинок з великою залею, центр культурного й політичного життя словенців. У ньому містяться Словенське гімнастичне об'єднання, Словенське культурне об'єднання імені єпископа Бараґи (єпископ Ф. Бараґа — визначний словенський канадський місіонер, що працював серед канадських індіанців), співочий клуб (члени з Торонта й Га-

мільтону), т-во "Вечірній Дзвін", Об'єднання словенських протикомуністичних ветеранів і Словенська партія християнських демократів, яка є частиною партії, що має свої організації в зах. Європі і США.

Усюди нас гарно приймали сніданками, спеціальним словенським чаєм з вином, а в Словенському домі на Пейн і доброю чаркою з перекусом. Закінчилась наша прогулянка по словенських установах обідом у ресторані "Тіролер Гауз" (1115 Бей), власником якого є Володимир Мавко — редактор газети "Словенська Держава" і заступник голови Асоціації Етнічної преси Онтаріо. На обіді промовляли пані Марія Бродзка від Асоціації, а п. Микола Гавриш від українців, яких у групі етнічної преси було поважна кількість.

Що можна сказати про словенців загалом? Мене вразила чистота їх приміщень. Тут українці можуть повчитись. Правда, словенці переважно мають нові модерні будинки, але все просто блищить — чистота зразкова. Друге, що варто відзначити, це їх незлобний націоналізм, вірніш це — справжній творчий патріотизм.

Загалом можна характеризувати словенців як людей привітних, гостинних, спокійних і витриманих у поведінці й розмовах. Поруч з цим, судячи з їх будинків і організацій, вони працьовиті й дуже жертвенні. Звичайно, вони не мають у Канаді таких економічних і політичних здобутків, як українці, але 600 тисяч і 23 тисячі — це таки велика різниця. Та як би там не було українцям їх треба знати. Ми можемо багато чого в них навчитись, ми можемо навчити і їх. А це був би наш загальний слов'янський здобуток. Це був би і загальний здобуток Канади, бо взаємна дружба і співпраця окремих етнічних груп Канади безперечно сприятиме зміцненню Канади. П. ВОЛ.

Часина редакторів під словенською церквою Ма тері Божої Християнської Допомоги, вул. Меннінг.

МИСТЕЦЬКИЙ УСПІХ АНСАМБЛЮ ІМ. ЛЕСЯ КУРБАСА

31 березня в залі УНО, Торонто, відбулася прем'єра "Танок смерти" А. Стріндберга (див. "Нові Дні", ч. 218, стор. 25). Вистава відбулася з повним мистецьким і матеріальним успіхом. Вона була повторена в Торонті, Монреалі, Детройті і в інших містах Канади і США.

Признаюся, що мені цілком не подобається п'єса: фортеця — "кам'яний мішок", колишня в'язниця. У ній стомлений і вкрай нервово виснажений комендант та його дружина. Замість тішитись життям, вони взаємно себе мучать... Звичайно, можна пояснити, що таке в житті буває, що це "проблема нашого минулого, це, мовляв, проблема нашої сучасності — всі ми до певної міри в "кам'яному мішку" життя"...

Та чи це означає, що ми мусимо "смакувати" оті їхні муки і взаємотерзання? Я, наприклад, не маю такого бажання. Та справа не в тім. Твір написаний добре. Це світової слави драма видатного драматурга, яка ще й сьогодні не сходить із найкращих сцен і екранів світу. У ній бере участь лише три дієві особи: капітан Едгард (Юрій Поченюк), його дружина Алісія (Ніна Теліжина) і її далекий кузен Курт (Юрій Бельський). Є ще дві епізодичні ролі: наймичка (Лєся Білошицька) та вартовий (А. Сорока).

Усі три головні ролі були обсаджені артистами із театральною школою і досвідом. Ансамбль ім. Лєся Курбаса має також доброго із великим досвідом режисера — С. Теліжина, то спектакль пройшов з повним успіхом: від самого початку дії установився повний контакт артистів з публікою, яка стежила за розвитком дії з напруженням, а окремі місця п'єси сприймала захоплено.

Чи потрібно аналізувати твір, його персонажів, форму і стиль? Навряд чи треба витрачати на це час. Та скажемо про твір хоч кількома словами. Стилево "Танок смерти" — оголений психологічний натуралізм, що нагадує сучасних екзистенціалістів. Чоловік і жінка. Подружжя, яке живе спільно 25 літ не як кіт із собакою, а як два голодних крокодили, метою життя яких є з'їсти один одного. Іншої мети в житті нема. Через це утратили й дітей і лишилися цілком самотніми. Виникає питання: чи варто жити разом весь вік? Або іще й далі: чи варто жити на світі взагалі, щоб тільки знищувати свого найближчого? До речі, автор розв'язки не дає ніякої. Навіть не лишає для глядача найменшої шпарочкки, крізь яку він міг би побачити надію на вихід із "кам'яного мішка", у якому приречена людина танцює свій "танок смерти".

Безперечно, А. Стріндберг — талановитий драматург. Та всю свою силу він зужив на "кам'яні мішки", у яких його герої мучаться аж до самої смерті. Світ йому уявляється не як боротьба добра і зла, а дуже часто, як боротьба жінки з чоловіком. Жінок він не любить. Треба признати також, що Стріндберг просто плястично зображує негативних типів. Та коли справа торкається позитивних типів, то виходить так, як у "Танку смерти": Курт — трохи риба, трохи м'ясо, а насправді ні риба, ні м'ясо... Тому годі пробувати заки-

дати Юрієві Бельському, що він не створив "яскравого образу" родича Едгарда й Алісії: якщо автор не дав яскравого персонажа, то режисер і актор нічого з нього не зроблять. Правда, американські й англійські сучасні режисери надолужують це "сексом". Наприклад, минулого року в Торонті (O'Kif Центр) цю саму драму показав Бритійський Національний Театр. П'єсу ставив відомий англійський режисер Ілен Шов. Складається враження, що він вирішив "підсилити" образ Курта, щоб він не був ані риба, ані м'ясо. Коли Алісія велить йому одвернутись, бо їй "треба переодягнутись", себто роздягнутись, він одвертається, а вона розстібає бюзку. Курт у цей час повертається до неї і розриває бюзку, оголюючи її плечі, кидає її на канапу, на якій пару хвилин тому лежав її чоловік, і моментально стромляє свою ногу між її... Словом, з ані м'яса, ані риби, раптом стало "м'ясо", яке виразно виявило своє чоловіче "хочу". Більшість публіки, звичайно, все це "апетитно смакує". Словом, відбувається "всенародне котяче" — вибачте, я хотів сказати "хотяче" — задоволення...

Наші "модерністи" і їх восхвалителі закидають мені надмірну моральність, мовляв, "Нові Дні" редагуються так, щоб їх можна було давати читати підліткам. Справа не в надмірній моральності, а в тому, що така "режисерська розв'язка" нічого до образу Курта не додає.

Режисер Слав Теліжин цим шляхом не пішов. Він зробив усе, щоб якомога яскравіше показати глядачеві те, що мав на меті автор, себто людську погань і через неї безвихідність людської долі. З приємністю стверджуємо, що режисер свого досягнув: глядач, вийшовши із залі, мусів гидувати героями п'єси. На щастя ті ж глядачі не повірили авторові, що виходу з "кам'яного мішка" нема, інакше вони скакали б з четвертого поверху залі УНО...

Алісія — Ніна Теліжина і Едгард — Юрій Поченюк

Актори підкорилися режисерові. Вони зробили все, чого він від них дамагався. У результаті цього вистава пройшла напружено, контакт між глядачем і сценою не переривався від початку й до самого кінця вистави.

А це доказ доброго виконання і творчої перемоги режисера.

На наше здивування українська преса до ансамблю поставилась не дуже прихильно. Вистава драми Стріндберга була все таки подією в нашому культурному житті: це ж чи не єдина культурна вистава за останні кілька років у Торонті. Особливу прискіпливість виявив рецензент "Нового Шляху", що підписався скромними літерами (в. л.). Фактично він повністю знецінив виконавців ролей. Наприклад, він запевняє читачів "Нового Шляху", що "...елементу терпіння й боротьби зла з добром у душі креованого Юрієм Поченюком Едгарда не було слідно... Це була креація досить спрощена".

Далі рецензент говорить: "Подібне можна сказати і про Ніну Теліжину..."

Про третього виконавця в цій драмі (в. л.) говорить: "В креації Юрія Бельського Курт був, може, аж надто безбарвним..."

Правда, "добрі" оцінки виконавців? При цих оцінках дуже здивує читача висновок (в. л.): "...постави (вистава б то. П. В.) п'єси Стріндберга "Танок смерті", це безсумніву неабияке зусилля, досягнення і успіх, з яким треба театральний ансамбль Леся Курбаса привітати".

Як бачимо, щось не гаразд: або шановний рецензент неправильно оцінив виконання ролей, або нещиро вважає його "досягненням і успіхом". Чи треба так писати рецензії?

Чи були недоліки у виконанні? Чи можна було краще виконати ролі? Ніби зайві запитання, бо кожному зрозуміло, що можна. Але це можна зробити в професійному театрі. У даному ж випадкові ми маємо лише кваліфікованих акторів і режисера, але не маємо умов професійного театру, у якому б режисер міг би тижнями опрацьовувати інтонації діалогу і найменший рух актора на сцені, бо і він і актори працюють на іншій роботі, а театр лишається лише на "нічний зміну".

Дуже вдала декорація Омеляна Теліжина. О. Теліжин — малар, який солідно ставиться до своєї праці, особливо коли мова йде про декорації. Вона якнайкраще відбиває "кам'яний мішок", у якому живуть Едгард та Алісія. Але рецензентові "Нового Шляху" навіть і декорація не сподобалась, бо вона: "...у виді синьо-сірих кам'яних стін була ефектовна, але зробила помешкання капітана подібним більше до ясини або підземної келії, що виглядає нам на деяке переяскравлення".

Може. Але мені вона так не виглядала. А от рецензія "Нового Шляху" мені дуже виглядає на шукання дірки в цілому...

Вистава драми "Танок смерті" — велике досягнення ансамблю ім. Леся Курбаса. Але зробимо застереження: досягнення лише технічне, а не ідейне. І режисер, і актори лише виявили свої великі можливості, свою професійну умілість. Сама п'єса нам зовсім чужа і цілком непотрібна, бо вона ідейно нічого не дає. Естетичного задоволення теж не приносить. То нащо над нею мучитись?

Ансамбль заповідає чергову свою працю: "Маклена Граса" Миколи Куліша. Обговорюється також справа ви-

стави "Мати і я" за Миколою Хвильовим. Якщо ці вистави стануть дійсністю, то театральний ансамбль ім. Леся Курбаса стане поважним театральним здобутком еміграції. П. ВОЛ.

КОНЦЕРТИ ДМИТРА ГНАТЮКА І ТРІО СЕСТЕР БАЙКО

ПРОВІДНИЙ КИЇВСЬКИЙ БАРИТОН ПОКАЗУЄ
ВЕЛИКИЙ БАГАТИЙ ГОЛОС

Це було п'ять з половиною років тому, коли Дмитро Гнатюк, провідний баритон київської державної опери, дебютував у Торонті в Мессі Гол. Тоді висловлено думку, що співак здобув би аудиторію ширшу, ніж тільки українських мешканців Торонта, якби він поширив свій репертуар, або хоч мови, якими він його співає. У програмі тодішнього дебюту була одна арія по-італійському.

Учора Гнатюк повернувся до Мессі Гол на два концерти, з фортепіанним акомпаньйором Гдали Елперіком і сестрами Байко, трьома українськими народними співачками із львівської філгармонії. Щоб показати, як мало впливають на нього критики, він не тільки виконував усю свою програму однією мовою, — очевидно, українською, — включно зі вступною арією Фігаро з "Севільського цирюльника" Россіні, але й вирішив знехтувати порядком своєї надрукованої програми. Коли сестри Байко — Данісла, Марія та Ніна — пішли за його прикладом, то навіть мої українські сусіди були збентежені.

Усе ж, треба було б чогось багато більш драстичного, щоб зруйнувати концерт цілковито. Великий, багатий голос Гнатюка має і тепер достатню силу, щоб потрясти склепіннями Мессі Голу. У піснях Даргомизького цей голос був досконало опанований і зворушливо експресивний. А далі виявилось, що він може бути однаково прекрасним упродовж повного динамічного засягу від грімучого фортіссімо до майже нечутного піаніссімо. Що більше, його тон був упевнено витриманий і музикальний від самого низу баса-баритона до верхини високого тенора.

Однак, цікаво, що арію Фігаро проспівано у вузькій динамічній гамі, яка поширилася з голосної до дуже голосної. Але й тоді треба було подивляти гнучкість його голосу, як теж і його йовіальну інтерпретацію, якщо не зважати на його поставу. Якби він навчився виконувати іншомовний, а не український репертуар, — він, мабуть, став би міжнародною сенсацією.

Жаль, що деякі наші північно-американські народні співаки не мали нагоди послухати сестер Байко, хоч би тільки на те, щоб навчитися, що ненапружені голоси можна цілком добре чути в Мессі Гол, без підсилення, якщо співаки знають дещо про подачу голосу. Усі три мають приємні голоси — сопрано, меццо і контральто — які гармонували досконало, особливо в піснях без акомпаньйменту, що переважали в їхній частині програми.

Серед їхніх найбільш подивугідних точок було зачароване "З далекого краю" О. Білаша і одна неозна-

чена пісня, в яких вони виявили надзвичайний голосовий контроль у легко дисонантних крещендо. Їхній гугмор здавався трішки важкуватим у Ярославенковій аранжировці народної пісні "О, горе мені", де були деякі скарги, що звучали так, неначе проба для Валькірії.

Можливо, найяскравішою ознакою був добре заокруглений тон, навіть у найвищому обсязі, де більшість радянських сопрано переходять у неприємну металічну властивість. Тому то й зрозуміло, що 2,000 людей на по-полудниевому концерті рішуче не хотіли їх відпустити.

ДЖ. К. ("Глоб енд Мейл", Торонто)

Як бачимо з рецензії торонтського щоденника "Глоб енд Мейл" Джона Кругланда, концерти Д. Гнатюка і тріо сестер Байко пройшли в Канаді з великим успіхом.

До оцінок рецензента "Глоб енд Мейл" додавати нічого. Скажемо лише, що вступну арію із "Весілля Фігаро" Д. Гнатюк проспівав італійською мовою, а не українською... Шановний рецензент, мабуть, так знає італійську мову, як і українську...

І що це за архаїзм у критиці, щоб оцінювати артиста залежно від мови, якою він виконує твори? Пан Джон Кругланд мав би знати, що живе в другій половині 20-го віку.

На двох концертах у Торонті було (одного дня!) коло 5,000 публіки. Нашим читачам скажемо, що Д. Гнатюк урахував усі заваги української критики, які були на його виступ у Торонті кілька років тому. РЕД.

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Вельмишановний Пане Редакторе!

Дозвольте дещо сказати про зміст журналу.

Щире спасибі за статтю Миколи Химича "Як загинув останній тарпан" в числі 219. Статті на подібні теми урізноманітнюють зміст журналу, роблять його цікавішим, бо дотепер усі українські журнали грішать переважанням матеріалів про мову та граматику.

Мов би в Україні поза мовою та граматику нема цікавіших проблем. Там в Україні є природа, є там могутня техніка, існують цікаві історичні пам'ятки, знайдено безліч археологічних цінностей і т. д. і т. д., а ми все коло граматики!

Коли "Супутник" розпочав нову еру в історії людства, то загибель останнього тарпана закінчила еру в історії української землі, яка гривала століттями й давала підставу до назви степової частини нашої Батьківщини "Дике Поле". Це була найдалі на Захід висунена територія, на якій водилися дикі коні, тому коли "Париж питавсь Варшави" (див. у Драча), то й не дивно, яку відповідь Варшава посилає про нас у світ!

"Дике Поле" лежало тягарем на нашій духовості й прояви його в нашому громадському та політичному житті ще будуть панувати довгий час аж до остаточної загибелі останнього диного тарпана нашої духовості.

Тому загибель останнього тарпана в Україні — це межовий камінь між двома великими ерами в історії українського народу, а стаття Миколи Химича є гідним па-

м'ятником прадавньому обивателеві й панові наших степів!

Дякую Вам за статтю Юрія Міщенка "Юрко Тютюнник", теж у 219-му числі, яка урізноманітнює матеріал журналу, робить його цікавішим. Матеріали до біографії Юрка Тютюнника майбутні історики використають, перевірять і поставть популярного отамана Юрка Тютюнника поставлять на належне йому місце.

Чи переходив Юрко Тютюнник в Україну боротися проти більшовиків, чи співпрацювати з ними, читач довідається із статті Юрія Міщенка. Для порівняння подам, що приблизно в тому самому часі отаман Іван Хмара так само подався в Україну продовжувати боротьбу з більшовниками й загинув по-геройському в Запорізькій області, бо за змінених НЕП-ом обставин, коли селянство, потенціальні кадри повстанців, наситило свій земельний голод і не мало вже за що боротися, для збройної боротьби відпадали всякі можливості.

При великій здисциплінованості українських генералів, старшин і козаків, коли навіть малограмотний козак, від'їжджаючи на працю до Франції, одержував безтермінову відпустку й тим настало не поринав з українськими збройними силами, вчинок Юрка Тютюнника, перехід його на бік ворога, ні в якому разі не належав до позитивних кроків.

Тому радянська пропаганда "набивала ціну" своєму здобуткові — Юркові Тютюнникові — і в цьому досягла величезного успіху, бо з багатьох виняткових українських генералів в Україні знали лише ім'я Юрка Тютюнника. Не тільки знали, але й запам'ятали на довгі часи, бо, наприклад, поет підрадянського виховання дістався у вільний світ і не побачив ані одного українського героя, вірного присязі й Батьківщині, а написав гарну пісню... про кого? Про Юрка ж Тютюнника, який порушив вірність українському військові й перейшов на бік ворога — єдиний із українських вищих старшин!

Такого самого підрадянського виховання композитор пише до тієї пісні прекрасну музику. Підрадянського ж виховання автор Юрій Міщенко збирає матеріал про Юрка Тютюнника, мов би нема й не було далеко цікавіших героїв, вартих того, щоб над їх біографіями працювати?!

Як же тут на цьому місці не погратувати могутній радянській пропаганді?!

Можна й треба збирати матеріали про різних осіб, а коли автор ідеалізує Тютюнника, то тим самим він солідаризується з ним, бо, наприклад, коли інші перекінчики публікували заяви лояльності окупаційній владі, то Юрко Тютюнник цього не робив!

Тут автор помилився, бо Юрко Тютюнник написав дві книжки: одну українською мовою ("З поляками проти України"), а другу російською мовою, подібного змісту, але точної назви якої я не пам'ятаю. Обидві книжки я мав і обидві їх читав.

Коли останнє рішення про початок походу в листопаді 1921 року належало Юркові Тютюнникові, а так, здається, було, то це тільки свідчить про те, що Юрко Тютюнник був далеко від того, що його можна було вважати геніальним повстанським ватажком.

Згадати б тільки велику галасливість довкола його штабу у Львові, може наслідком того ліквідація сіт-ки повстанських організацій в Україні, коли загинув і поет Грицько Чупринка, і початок походу в морози й сніговії, це все говорить тільки проти нього!

І якщо 359 жертв-героїв під Базаром стали ними тільки наслідком невідомості, невміння та людських слабостей провідника, то нехай Бог йому простить, бо в іншому випадкові і в Бога нема стільки милосердя!

Від численних читачів "Нових Днів" доводиться чути: чому журнал містить великі статті, на декілька сторінок, критики творів, які остаточно виявляються, на підставі тієї ж критики, не великої вартості?

Якщо в журналі друкується стаття про якусь там книгу, то, мабуть, на те, щоб познайомити читачів з нею, щоб вони її купували, щоб вони її читали. А коли книга не варта того, щоб на неї витратити гроші, а потім ще й час на читання її і остаточно втрачати бажання братися за якусь дальшу книгу, тоді нащо про таку книгу писати взагалі?

З другого боку, в Україні відбувається просто бурхливий літературний процес, а ми тут киємо в парafilіальних справах й нічого про цей процес не знаємо.

Чому журнал не присвячує більшої уваги визначнішим творам, які появляються тепер в Україні? Недавно появилася була одна рецензія на підрадянський твір, та й той другорядної якості. А де ж ми маємо довідатися що в Україні виходять якісь твори, за які признають або всесоюзні літературні нагороди, або українську іменн Шевченка?

Якісь там твори перекладають іншими мовами, а ми зажмурюємо очі й нічого не бачимо. Тому конкретне побажання до редакції "Нових Днів": поінформуйте нас про "Вир" Тютюнника, "Собор" Гончара, "Хвилі" Збанацького та про інші визначніші твори сучасної України.

Г. ГОРДІЄНКО, Філадельфія, США.

Спасибі за листа, вельмишановний пане Гордієнко. Мусу сказати, що ми з Вами одностуді — я дивлюсь на справи так само, як і Ви. Та зрозумійте, що я сам "Нових Днів" не творю — є ще й співробітники, які далеко не завжди мають такий самий погляд, як і ми з Вами.

У цьому числі я передруковую уривки з роману Олеса Гончара "Собор". Буду пробувати намовити когось з наших критиків написати статтю про цей твір. Може, В. Сварог напише, хоч, на жаль, я ще не міг йому дістати січневого числа "Вітчизни", у якому цей роман видрукувано. Я ж маю лише один примірник і тепер читаю сам, а поскільки не маю часу, то читаю повільно. Сьогодні запали Канаду, то жодного примірника цього числа "Вітчизни" не дістанеш.

Деякі наші автори смертельно бояться передруків з України. мовляв, усі ми й так читаємо ці твори... Я обурений на таке твердження, бо це "усі ми" звучить дуже голословно: я таки знаю скільки примірників "Вітчизни" розходиться в Канаді, тому й знаю, що варте оте "усі ми"!

Коротко: в мене нема охочих авторів писати статті на ці теми. На жаль! Я ж сам усього не зроблю.

Щодо генерала Юрка Тютюнника. Мабуть, справді нехай історики розсудять. Знаю, що всі колишні воєн-армії УНР його не долюблюють. Знаю, що в підрадян-ський Україні його всі шанували. Додам іще один факт. Деся у 1928 році я відбував так звану допризывну під-готовку. У моїй частині відбували практику два молоді старшини Школи Червоних Старших ім. ВУЦВК. Це бу-ли молоді хлопці, справжні невгнуті українські патріоти. Команду вони подавали українською мовою. Я розмов-ляв з ними і вони вважали себе за вихованців Юрка Тютюнника. Говорили про нього якнайкраще.

Мені здається, що Ви перебільшуєте "більшовицьку пропаганду за Юрка Тютюнника". Якби хтось лише зга-дав його ім'я після самогубства Миколи Скрипника і Миколи Хвильового, то був би розстріляний або загинув би в таборах.

Спасибі за поради. Старатимусь усі їх виконати.

П. ВОЛ.

Високоповажаний Пане Волиняк!

Шлемо передплату і 30.00 дол. на розбудову.

Сердечно вітаємо!

Я. і Н. МИГАЙЧУКИ, Парма, США.

Сердечне спасибі, пане докторе! Це вже разом Ви вислали на розбудову "Нових Днів" 67.50 дол. Такі жер-твodawці між докторами досі були лише в Мінеапо-лісі! П. ВОЛ.

До видавництва "Нові Дні":

Шлю поштового переказа на 10.00 дол. з них пе-редплата за минулий і цей рік і 1.00 дол. на розбудову журналу.

Остаюсь з великою пошаною до Вас та бажаю Вам сил і витривалості на такому тяжкому посту та ще в такі трудні часи! Сто років рости, цвісти і все без ста-рости!

Щастя Вам, Боже, на все гоже!

Галина КОВЕРНА, Фонтгіл, Канада.

Дорогий Земляче!

Багато пройшло часу і, нарешті, і я стаю Вашим передплатником. Шлю річну передплату і прошу сла-ти журнал з квітня. Додаю 1.50 дол. на числа, яких ме-ні бракує: за грудень, січень і лютий. Як маєте їх у запасі, то пришліть.

Шаную Вас і підтримую Вашу журналістичну бо-ротьбу з перевертнями і відступниками як у національ-ній, так і в релігійній ділянці.

З пошаною

Ваш земляк (петлюрівець) з Чернігівщини

Михайло ЗОЛОТНИКІВ, Гамільтон, Канада.

Вельмишановний Петре Кузьмовичу!

Поздоровляю Вас з Великднем і бажаю повноти сил та успіхів у праці. Коли б зробити облік передплатників "Нових Днів" у нашому місті, то є підстави твердити, що українська громада Сан Дієго відсотково в цьому стоїть попереду інших: числом розповсюдження "Нові Дні" в нас поступаються лише "Свободі".

Було б цікаво з Вами тут зустрітиса, але на відві-дини покищо не запрошуємо, бо це дуже дорога дорога.

Шлю свою передплату і 15.00 дол. за трьох нових

передплатниць — це мій їм великодній подарунок.
Радісного Великодня!
Щиро Ваш
Олександр СКОП, Сан Дієго, США.

Високоповажаний Петре Кузьмовичу!

Не відмовте в ласкавості, коли це буде для Вас можливе, надрукувати на сторінках Вашого, завжди змістовного й цікавого, місячника "Нові Дні", мою глоссу до цінної розповіді п. Миколи Химича про тарпанів, яка була надрукована у Вашому журналі за квітень ц. р., ч. 219.

Цей однокопитний ссавець, близький своїм виглядом до дикого коня Пржевальського, який зараз пасеться в азійських степах, заслуговує особливої уваги при обговоренні української фауни. Тарпан бо, разом із сайгаком, був, так би мовити, нашою національною твариною чи точніше реліквією, автохтоном наших степів, що жив на них споконвіку, впродовж сотень тисяч літ.

Ці вітроногі скакуні, пережили всі стихійні катастрофи на землі, щоб, у решті-решт, жорстока людина не винищила їх до ноги в другій половині минулого століття.

Цю трагедію зворушливо описує пан Химич і я нічого не можу додати до його прецікавого оповідання. Зазначу тільки, що кості тарпана подібуються вже в культурних шарах спіднього палеоліту, за азійської ери його, себто, за 300,000 — 100,000 літ до сьогоднішнього дня.

Тарпан пережив могутнє т. зв. дніпрове зледеніння, яке покрило снігами більшу частину нашої батьківщини. Тривало воно, приблизно, від року 110,000 до 12,000 літ тому.

Пізніш майже всі сучасники тарпана вигинули через несприятливі для них геофізичні та кліматичні зміни, як мамут, носорожець, махайрод тощо.

Увага!

Увага!

ТОРОНТО й ГАМІЛЬТОН

- Безплатно чистимо печі (форнеси).

- Даємо безплатну цілорічну обслугу печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

TORONTO — 2174 Dundas St. West

Тел.: вдень і вночі: 537-2169

DNIPRO FUEL OIL LTD.

HAMILTON — 905 Barton St. East

Тел.: вдень і вночі: 549-9634

НОВІ ДНІ, ТРАВЕНЬ, 1968

Витривалий тарпан, однак, перебув лихоліття, тиняючись і по глибоких снігах і по зелених степах України, коли льодовики відступили на північ та, в решті-решт, діждався сучасного поміркованого підсоння.

Тарпан був одвіку принадним трофеем первісних людей. Ми знаходимо його рештки на місці багатьох стійбищ пралюдини: палеолітан, мезолітан, неолітан та енеолітан, — а це ж сотні тисяч літ!

Очевидно, тарпанів водилася тоді сила-силенна і, не зважаючи на свою полохливість, тарпан часто ставав здобиччю мисливців.

Для магичних церемоній заворожування і приворожування тарпан, разом з іншими тваринами, виображався на стінах печер та в пластичній скульптурі, як, наприклад, петрогліфи в лоні Кам'яної могили на Мелітопольщині, де тарпана накреслено поруч з мамутом та биками (турками?). Це був твір мистця-мезолітанина. Серед матеріального насліддя неолітан-трипільців, подібнемо скульптурне зображення тарпана на стійбищі біля с. Сушківки і т. д.

Я зріс серед цілинного степу мого батька на Херсонщині, бачив вовків і чув їх виття в плавнях, але про тарпанів та сайгаків тоді вже цілком забулося і навіть старі діди часто не знали, що то "за штучка" той тарпан. Про сайгаків пам'ять народня зберегла приповідку: іч, махнұв, неначе той сайгак!..

Пан М. Химич помиляється, однак, коли пише, що "зубри були винищені на початку ХХ-го століття". Справді, під час першої світової війни, а потім, після другої, поголів'я їх зменшилося до кількох екземплярів, але тепер вони так розмножились у Біловезькій пуші, єдиним місці на світі, де вони водились, що декількох зубрів випущено було в карпатські заповідники, пасуться вони і в цілинних степах резервації Асканія Нова і, навіть, серед кавказького пралісу. На превеликий жаль, я не пам'ятаю, де про це читав. Цей факт акліматизації зубрів, вивезених з Біловезької пуші в інші місця, заперечував би твердження, що зубри там лише можуть жити, де росте чаполоч, інакше трава зубрівка, любима їхня ласощ. Оскільки мені відомо, її нема ні в Карпатах, ні в степах Лівобережжя, ні на Кавказі.

З правдивою до Вас пошаною

Д-р Микола АРКАС, Сі Кліф, США.

25-РІЧЧЯ ПЕРШОЇ ДИВІЗІЇ УНА

18 травня ц. р. в Торонті відбулось святкування 25-річчя створення 1-ої Української дивізії УНА. З цієї нагоди в найбільшій залі готелю "Роял Йорк" відбувся бенкет і бал Червоної Калини.

Офіційною частиною бенкету керував п. Богдан Сенишин. Було відзначено всіх поляглих за волю України і прийнято рапорт від почесних прапороносців.

За першою промовою виступив проф. В. Кубійович, що спеціально прилетів на це свято з Парижу. Він переповів історію творення дивізії, підкресливши, що без політичної концепції не можна виграти війни, а німці саме такої концепції й не мали. Можемо додати від

себе: і дякувати Богові, що не мали, бо були б досі видушили українців до коги... Коли вже говоримо про окупантів, то треба відзначити, що німці душили українців поспіль, а росіяни на вибір, себто, сказавши по-російськом, "з оглядкою". Оце і вся різниця між цими двома скаженими окупантами України.

По закінченні промови проф. В. Кубійовича, пластунки привітали його і передали йому 1100 дол. на видання Енциклопедії Українознавства. Пластунам — честь і слава! Працюйте так, дівчатка, й далі.

З другою промовою виступив президент КУК і СКВУ о. д-р В. Кушнір. Отець В. Кушнір належить до реальних політиків, але цього разу він чогось "упав" у поезію й лірику: дуже часто згадував "струни серця", "дух боротьби", а найбільше "лицарський дух", який він ухитрився побачити... в Риміні, де були інтерновані рештки дивізії. Та все таки наприкінці промови він перейшов на властивий йому реалізм і висловив думку, що наступне покоління українців уже буде вільне, що справді можливе, якщо ми не децямуватимем, а працюватимем.

Головним промовцем був віцепрезидент УНР в екзилі проф. Микола Степаненко. Його промова була найдовша — 25 хвилин. Він навів багато дуже гарних цитат. Промовляв гарно, спокійно, солідно. Та його промові бракувало політичних узагальнень. Розумію, на ювілеї важко сказати щось практичне, бо кадилом трохи пахнути на ювілеї мусить... Але нотую цей факт, щоб бути чесним з собою й читачами.

Цікаво, що бандерівці ювілейний бенкет 1-ої дивізії збоїкотували. Причина? Стандартна: чого запросили на доповідача віцепрезидента УНР, а не когось іншого? М. Степаненко таки ж єнерівець, а "визвольнотроїстів" УНР не підтримують. Крім того, М. Степаненко — "совет. східняк і схизматик!" Та ще й генеральний секретар ЦК УРДП! Це справді жакливий тип!

**ХОЧЕТЕ КУПИТИ АБО ПРОДАТИ
готель,**

фарму,

дім,

підприємство.

ТО

звертайтеся з повним довір'ям

ДО

УКРАЇНСЬКОЇ ФІРМИ

W. WALTER HRYNYK

REAL ESTATE BROCKER

726 QUEEN ST. W., TORONTO 3, ONTARIO

Телефони:

контора: 363-5316 і 363-5317,

мешкання: 364-3846

— То це ви вже нікого іншого на доповідача не могли знайти? — запитали в одного з організаторів святкування.

— А де ж його взяти? — скрушно відповів той. — Чайканіші нам відмовив, то мусіли взяти Степаненка...

Відповідь справді дотепна.

На бенкеті були всі редаттори, крім редакторів "Гомону України". Рядові бандерівці участь у бенкеті взяли. Та вже давно відомо (бодай розумним людям!): щасливий той, кого бандерівці бойкотують — він напевно матиме успіх! Так сталося й тут: бенкет мав успіх — у залі було понад 750 осіб гостей. Урахуйте, що ціна квитка висока — 12.50 дол. на особу! Як тільки виявилось, що буде бойкот, то комітет відразу взяв найбільшу залю в готелі. Це свідчить, що в комітеті були справді розумні люди.

Що я думаю про дивізію? Я був проти дивізії завжди, хоч я теж дивізійник. Та в дивізії я був лише півгодини. Справа була проста: іду по одній з вулиць міста Стрия. Зі мною іще четверо таких, що мріють утікати від росіян, але не потрапити в руки німців. Раптом нас наздоганяє німак з автоматом і закомандував нас повернутись назад і йти в комендатуру. Мусіли йти, звичайно. По дорозі він нас напучує: "Нема чого тинятись по вулицях, тепер твориться українська дивізія "Галичина". Цим, мовляв, наш "фюрер" виявив велику довіру до українців, тому ви всі п'ятеро зараз же будете відправлені на збірний військовий пункт.

Ми мовчали, а мовчанка — знак згоди. Та хоч цей "мудрий" німець був певен, що ми з ним згідні, та коли привів нас у якийсь двір, обгороджений високим дощаним тином, то сказав віддати документи, поки він доповість, що п'ятеро "добровільців" з нетерпінням чекають на відправку. Ми теж були розумні і віддали по одному німецькому "аусвайсові", яких у нас були десятків, і коли він пішов у будинок, то ми переглянулися, одірвали гнилу дошку з тину і за хвилину були вже на другій вулиці... На щастя, нас не пімали, бо були б тут же постріляли. Оце так я воював за "нову Європу Адольфа Гітлера"! Це лиш приклад. Так ставились сотні тисяч.

Та я не суджу ані організаторів дивізії, ані дивізійників. Дивізія зробила нам і чималу прислугу. Поперше, в ній заховалось багато членів ОУН, яких німці були б перестріляли чи видушили в газових камерах; подруге, творення дивізії дало змогу українцям домагатись від німців усяких пільг, які належаться союзникам. Потретье, в дивізії здобули військовий вишкіл і перевишкіл молоді хлопці і колишні старшини українських армій. Багато з них у скорому часі опинились в УПА, де таких людей саме бракувало.

Наш провід того часу саме цими мотивами й пояснював творення дивізії, але голосно про це, звичайно, не говорили, бо німці були б перестріляли не тільки цивільних провідників, а й усіх вояків дивізії. Та саме це варто б наголошувати тепер, на 25-річному ювілеї дивізії, а не говорити про "лицарський дух" і "биття серця" чи сипати найкращими цитатами.

Сьогодні дивізійники теж роблять добре діло. Наприклад, факт запрошення на головну доповідь віце-

НОВІ ДНІ, ТРАВЕНЬ, 1968

президента УНР в екзилі прискіпує стирання регіональних духових кордонів між еміграцією. Це велика честь дивізіоністам, що на їх ювілей головним промовцем був саме проф. М. Степаненко. Це також честь і Державному Центрові УНР. А в результаті — користь для загальної справи, бо цей ювілей спричинився до єдності еміграції не на словах, а на ділі. А саме це нам сьогодні потрібно.

Якщо колишні дивізіоністи не будуть жити колишнім "лицарським духом" (я його бачив, той "дүх", ще в часи творення дивізії!), а будуть працювати саме в цьому напрямку, то вони спричиняться, хоч частково, до того, що наступне покоління українців буде вільним, як говорив о. д-р В. Кушнір на бенкеті.

Провід братства колишніх воєнків Першої дивізії УНА, як бачимо, саме цим шляхом намагається вести дивізіоністів. А це йому робить честь, бо найменше практичне діло вартніше найдовшої й найзапальнішої декларації, чи найкращої деклямації про "лицарський дүх".

П. ВОЛ.

ВІДВАЖНИЙ І ОРИГІНАЛЬНИЙ МАЛЯР

У кожній ділянці життя, а особливо у мистецькій, бувають видатні фахівці з відповідною освітою і практикою, а бувають і дуже видатні талановиті самоучки, які часто-густо говорять нове слово в мистецтві, попереджуючи цим своїх колег з високою фаховою освітою. До таких осіб належить і наш земляк Клим Трохименко.

Клим Трохименко почав малювати, мавши вже 45 років. Уся його малярська "освіта" зводилась до того, що він ще замолоду захоплювався малярством і оглядав твори видатних мистців на виставках і в музеях. Оце і все. А коли йому стукнуло 45, то він вирішив стати малярем. З того часу намалював сотні чи тисячі картин, мав уже дев'ять власних виставок, з яких дві в Німеччині, а решта у США та Канаді. Остання його виставка відбулася з нагоди 70-річчя з дня народження і 25-річчя праці в ділянці малярства у філадельфійській "Комюніті Арт Гелері" від 3 до 10 березня ц. р.

На виставці було виставлено 70 образів. Виставка мала великий успіх в українського громадянства і американців іншого походження. Велика зацікавленість виставкою спонукала радіо "Голос Америки" відбутися розмову з мистцем Трохименком і передати її в Україні.

Причини успіху Кліма Трохименка, очевидно, лежать у великому таланті і впертій праці. До його успіху спричинилась також відсутність так званої "фаховости": він однаково далекий від старого академізму, як і від сучасного так званого "модернізму". Саме це й дає йому змогу бути щирим та безпосереднім у своєму мистецькому дорібці, що й приводить до успіху його праць серед українців, а ще більше серед стомлених всякими "ізмами" американців. Його картини є в багатьох визначних американських галереях, а не лише у приватних збірках любителів мистецтва.

Фахова критика вважає Кліма Трохименка високо-

культурним і талановитим малярем-примітивістом. У 50-му виданні (ювілейному) американського "Арт Дайджест" Кліма Трохименка названо одним з найоригінальніших американських малярів.

Подано деякі оцінки нашого майстра американською й канадською фаховою критикою.

Вікторія Доногю у "Філадельфія Інкваер" пише: "...Олії Кліма Трохименка поєднують, без дешевих ефектів, примітивістичний підхід з багатим відчуттям кольору".

Дороти Грефлі у "Філадельфія Бюлетині" пише: "...З вродженим відчуттям кольору та композиції він (Трохименко) створив ряд привабливих натюрмортів з квітами, кольори яких чергуються від вогненно-червоних барв осени до "Чорних троянд", у яких форми вирізьблені важкими мазками чорної, синьої та павино-зеленої фарб, вибиваючись червоними проблисками".

Перл МекКарті з нагоди Трохименкової виставки в Торонті пише в "Глоб енд Мейл": "...Хоч не молода людина, Трохименко по-молодечому і з визначним успіхом вживає свіжих комбінацій барв у своєрідному після-імпресіоністичному стилі. Декілька його натюрмортів прегарні й повні витриманої життєрадості. В основному це примітивізм далекий від пересічності і відмінний від некомпетентності та дитяцтва, які часто зустрічаємо в цьому стилі. Його кольорові композиції вишукані..."

Як довідусьось чергова, десята, виставка праць Кліма Трохименка має відбутись у Нью-Йорку ще цього року.

ПОЛУДЕНЬ НА ПОШАНУ ПРЕСИ

20 квітня в Канадській залі готелю "Роял Йорк" у Торонті уряд провінції улаштував черговий полудень для працівників преси Канади. Цей полудень улаштовується щорічно в першу суботу по католицькому Велікодні.

Цього разу уряд Онтаріо заступали міністри Алан Лоренс (копальні) та Іван Яремко (суспільна опіка).

На прийнятті було яких 400 чи й більше журналістів. По перекусці проголошено й видано нагороди для заслужених робітників преси. Першу нагороду видано посмертно Джордзові Бравнові, засновникові щоденника "Глоб", що був попередником сучасного щоденника "Глоб енд Мейл" у Торонті. Джордж Бровн ще в 1851 році був послом парламенту Онтаріо. Цю нагороду прийняв Річард Дойл, редактор щоденника "Глоб енд Мейл".

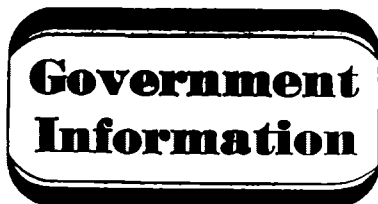
Друга почесна нагорода видаєна видавцеві франкомовного щоденника "Ле Девуар" у Монреалі п. Клавдію Раянові, який був на полуденку і взяв її особисто.

Третя нагорода призначена редакторові англomовного щоденника "Ванкувер Сан" Брюсові Гатчісонові з Ванкуверу.

У полуденку взяла участь майже вся українська преса Торонта, в тім числі й "Нові Дні".

ONTARIO
MINISTRY OF GOVERNMENT

ІНФОРМАЦІЯ УРЯДУ ОНТАРІО
З ДЕПАРТАМЕНТУ
МУНІЦИПАЛЬНИХ СПРАВ

ЗАКОН ПРО ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКІВ ВІД ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ 1968

Законодавство, яке має на меті зниження муніципальних податків на кожне самостійне житлове мешкання в Онтаріо, введено для затвердження у Легіслатурі.

Цей законопроект принесе зниження муніципальних майнових податків на житлові посілости у формі кредиту оснований на \$2,000 оціненої ринкової вартості мешкання. Згідно з цим пляном, Уряд Онтаріо буде платити пересічно приблизно 15 відсотків майнових податків, припадаючих на кожного платника таких податків у Онтаріо. Це буде зреалізовано за допомогою системи кредитів, які будуть відноситися до муніципальних майнових податків 1968. Провінція знову виплатить муніципалітетам повну суму податкових кредитів. Платники податків, які вже заплатили свої податки, одержать зворот, що буде дорівнювати кредитам муніципалітетів.

Цей закон також зобов'язує власників будинків передати ці кредити у повній сумі своїх комірникам. Власники, що не виконають постанов закону, можуть бути покарані до висоти \$100.00.

Ця полегша була обіцяна Урядом під час виборів минулої осені.

The Hon. John Roberts
Prime Minister of Ontario

ВИБОРИ В КАНАДІ

Дотеперішній прем'єр Канади Л. Б. Пірсон відійшов від політики: зрікся лідерства в Ліберальній партії, а тим самим і прем'єрства. Конвенція Ліберальної партії обрала лідером П'єра Еліота Трудю, дотеперішнього міністра юстиції в уряді Л. Пірсона. Він автоматично став прем'єром, скликав Парламент і після присяги й оформлення свого прем'єрства проголосив Парламент розпущеним і призначив вибори на 25 червня 1968 р.

П'єр Трудю досі маловідома особа. Порівняно молодий, має блискучу європейську освіту, не одружений, сьогодні, сказати б так, володар мас. Його батько француз, мати — шотландка. Політик іще не випробуваний, але дуже відважний новатор. Досі був лівих поглядів. Вважає себе французом, але серед нападських французів не має довіри — він і тут новатор: вважає, що намагання відокремити франкомовну провінцію Квебек від Канади перш усього невигідне канадським французам. Вийти з ізоляції — першорядне завдання канадських французів, вважає П. Трудю.

Успіхи П. Трудю свідчать, що більшість канадців бажає прорвати плісняву на канадському традиційному політичному болоті. Особливий успіх він має серед молоді.

Трудю ніякою несподіванкою чи чимось нечуваним і небаченим не є. Те ж було і в Прогресивно-Консервативній Партії, як її був очолював Джон Діфенбейкер. Він теж був лідером і надією молодшого покоління. Але пройшло кілька років і його "з'їла" власна партія, вірніші "традиційні мільйонери". Чи не станеться те ж саме і з П'єром Трудю? Побачимо. Можливо, Ліберальна партія буде розумнішою (і щасливішою!) за Прогресивно-Консервативну. Тоді зискає вся Канада.

ПРЕСОРА КОНФЕРЕНЦІЯ З ПРОВІДНИМ КОНСЕРВАТОМ

21 травня в Саскатчеванській залі готелю "Роял Йорк" відбулася зустріч редакторів етнічної преси з визначним консерваторм Робертом Н. Томпсоном. Р. Томпсон — колишній лідер партії Соціального Кредиту, а пізніше перейшов до Прогресивно-Консервативної партії, а тепер знову кандидат на посла до федерального Парламенту від консерватів.

Кандидат Роберт Томпсон досі далеко на заході Канади, але пресову конференцію зробив у Торонті. Очевидно, це не його ідея, а партії. Промовляв він до редакторів лише на загальні теми, зокрема заголосив увагу на декларації Прав Людини і на те, як вона, на його думку, мала б бути зреалізована в Канаді. Зупинився також і на проблемі етнічних груп у Канаді взагалі. У запитаннях заторкнуто також і міжнародні теми, зокрема справу визнання червоного Китаю та війни у В'єтнамі. Р. Томпсон вважає, що не можна нехтувати 700-ма мільйонами китайців, тому він вважає, що Канада повинна Китай визнати.

Роберт Томпсон з походження норвежець, добре обізнаний із національним складом Канади. Українцям він відомий з того, що промовляв на вічі з нагоди відзначення 30-річчя голоду, який пляново організували російські окупанти України. Уривки з цієї промови видрукувані у його збірці промов "Коммонсенси фор Канадіанс".

З НОВИХ ВИДАНЬ

СВІТАННЯ. Квартальник поезії, літератури, мистецтва, ідеологія та філософії. Ч. 2 (8), квітень, 1968. Стор. 32 і обкладинка. Торонто, Канада.

"Світання" — це відновлене видання журналу тієї ж назви, що виходив у Німеччині в 1945—1947 рр. за редакцією М. Ореста.

На кварталнику зазначено: "Видає Редакційна Колегія". Трохи нижче подано: "Головний редактор: Володимир Шаля. Секретар редакції Лариса Мурович. Члени редакційної колегії: Р. Володимир, Галія Мазуренко, Петро Росенко, Левко Ромек".

ІНФОРМАЦІЯ. Бюлетень В. О. УНРади, ч. 1. Січень-березень. Мюнхен — Нью-Йорк, 1968. Стор. 48 і 4 стор. використаної обкладинки.

Дуже добре, що Виконний Орган УНРади перейшов із циклоstileвого видання на журнальний формат і видає його друком. У числі є чимало цікавих і корисних інформацій.

Д-р Денис Квітковський. **БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ В УКРАЇНІ.** Стор. 68, Видання УНО в Канаді. Торонто, 1968.

Відомий журналіст і політичний діяч, тепер адвокат у Детройті, США, Денис Квітковський написав цю брошуру на основі найновіших матеріалів, які переслано з України й видано на еміграції.

УКРАЇНЬСЬКА ДЕЛЕГАЦІЯ НА КОНФЕРЕНЦІЇ В ТЕГЕРАНІ

Від 22 квітня по 13 травня 1968 р. в Тегерані, Іран, відбулася Міжнародна конференція у справі Прав Людини, яку сходили Об'єднанні Нації з нагоди 20-річчя проголошення Загальної Декларації Прав Людини (1948 рік).

На цій конференції була й делегація від українців у вільному світі. Хоч наша делегація не була офіційно визнаною (офіційно була делегація від УРСР), але вона зробила велику інформативну роботу серед офіційних делегатів різних країн світу. Метою нашої делегації було поширити в світі правду про фактичний стан в окупованій Росією Україні. Треба признати, що своє завдання ця делегація виконала дуже добре. Це був, мабуть, найбільший наш успіх на міжнародному полі за весь час існування еміграції.

У складі делегації були:

Високопреосвященний Мстислав Скрипник, архієпископ Української Православної Церкви США,

Віцепр. о. д-р Василь Кушнір, президент Світового Конгресу Вільних Українців і голова делегації,

д-р Володимир Душний (США), заступник голови делегації,

д-р Ярослав Мусіянович (Франція), заступник голови делегації,

ред. Михайло Сосновський (Канада), секретар делегації,

д-р Богдан Галайчук (Аргентина) та д-р Денис Квітковський (США) — члени делегації.

Наша делегація масово поширила між делегатами конференції такі матеріали:

ВІД ЦЕРКОВ: меморандум ієрархів Української Православної Церкви США, меморандум митрополита Української Католицької Церкви в Канаді, Високопреосвященного Максима Германюка.

ВІД ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ: меморандум Світового Конгресу Вільних Українців, меморандум Українського Конгресового Комітету Америки, меморандум Комітету Українців Канади.

ВІД ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ: меморандум Виконного Органу Української Національної Ради, меморіал генерального секретаря зовнішніх справ Української Головної Визвольної Ради, звернення проводу Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів до народів вільного світу.

ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ: заява Світової Федерації українських жіночих організацій, меморіал Асоціації Українських Канадських Юристів, меморандум об'єднаних організацій жінок Середньої і Східної Європи, заява центрального комітету Антибільшовицького Блоку Народів про здавлення вільної думки і переслідування письменників і мистців в СРСР, декларацію Українського Руху для Об'єднаної Європи.

МАТЕРІЯЛИ: публікації англійською і французькою мовами: "Лихо з розуму" Вячеслава Чорновола та "Освіта в Українській ССР" Івана Коляски, копії листів українських політичних в'язнів в СРСР до державних чинників УРСР, список українських політичних в'язнів, які

тепер перебувають у російських концентраційних таборах та в'язницях, звіт Канадської Комуністичної Партії про ситуацію в Україні, Копії чужинецьких пресових звідомлень і статей про становище в Україні.

"СКЕЛЯ ЛЮБОВИ"

Про дніпровські острови Кохання і Мала Хортиця згадується в літописах XVI сторіччя. Острів Кохання першим описав І. Бельський в 1590-х роках. У тому ж десятиріччі Е. Лассота, побувавши біля Кічкаської переправи, вже жодним словом не згадує про острів Кохання, але пише про інший — Малу Хортицю. Через півсторіччя у тих же місцях побував інженер Боплян. У складеній ним "Карті України" він відзначив "Кохання", але зобразив його не островом, а півостровом.

Порівнявши все відоме про мис, півострів і острів, здогадуємось, що всі вони були розташовані біля старовинної Кічкаської переправи. Терен цей зараз затоплений водами штучного озера і над його поверхнею лишилася тільки невеликий зелений острівчик.

Колись це місце, найвужче між берегами, звалося Вовчим горлом. Татарська стріла долітала з одного берега на другий. Здавна тут була Крарійська переправа, з XVI століття названа Кічкаською.

З лівого берега йшов старий поштовий тракт через Олександрівську фортецю до Озівського моря.

Кічкаська переправа існувала до 1906 року. Потім був споруджений залізничний міст "Віадук" на двох опорах. Це була визначна споруда того часу: залишки опор лишилися донині.

Потім у Кічкасі ніяк не могли повірити, що саме тут розпочнеться будівництво греблі...

М. ТИХИЙ

("Ранок", ч. 1. 1968.)

ПОСІЯЛИ ОГІРОЧКИ...

Агрономи знають, що гербіцид групи "2,4 Д" — ефективний засіб для хемічного прополювання посівів. Однак виявилось, що препарат приховує в собі набагато більші можливості. У новій ролі стимулятора росту овочевих культур його випробували науковці Української сільськогосподарської академії разом з працівниками Київської овочевої фабрики.

Насіння огірків перед висівом протягом тижня вигрівали, поступово підвищуючи температуру від 40 до 80 ступнів. Потім, попередньо замочивши у воді, його на 15 годин перенесли у слабкий розчин препарату "2,4 Д". Розсаду з цього насіння вирощували у гончарних горшечках під люмінесцентними лампами, а потім висадили в ґрунт теплиці.

Огірки з насіння, обробленого розчином препарату, містили в собі значно більше вітаміну С і цукрів. Урожай їх був на 21 відсоток вищий.

Василь КАЛИТА

("Україна", ч. 2, 1968.)

ЛІКИ ДЛЯ РОСЛИН

Листя плодових дерев жовтіє, порушується обмін речовин... Валняковий хлороз — ставлять діагноз агрономи, — себто в ґрунті бракує доступних для рослини форм заліза.

Через це захворювання господарства Криму щороку недобирають тисячі тонн фруктів і винограду. Доводиться викорчувувати сотні загиблих дерев. Намагалися їх лікувати — вносили в ґрунт залізний купорос, обприскували листя різними розчинами органічних і неорганічних солей тощо. Однак всі заходи лише тимчасово помагали рослинам.

Вчені Інституту фізіології рослин Академії наук УРСР у боротьбі проти хлорозу запропонували розчин особливих органічних речовин — комплексонів, які утворюють дуже міцні сполуки з металами.

Розчин вносять у ґрунт або обприскують ним дерева. В такий спосіб рослини збагачуються хлорофілом, посилюється їхня життєдіяльність.

Виробничі випробування, проведені біохіміками у господарствах Кримської, Київської та інших областей республіки, показали високу ефективність препарату. Колгоспні й радгоспні садівники збирають ягід у два-три рази більше за мінімальних додаткових затрат праці і коштів.

БУЛО КОЛИСЬ...

У народній пам'яті й досі збереглися згадки про сміливого оборонця пригноблених, ворога всіх панів і панських посіпак Гаркушу.

Народився Гаркуша (Семен Іванович Миколаєнко) 1739 року в родині кріпака-селянина. Дев'ятирічним хлопчиком пристав до запорожців. У судовій справі згадується, що під час коліташини Гаркуша був у загонах Гонти й Залізняка. А 1772 року створив власний загін. Бунтаря спіймали, вислали на поселення в Таганрог. За півтора року народний месник втік звідти, зібрав біля себе загін кріпаків і пішов мстити панам. Його схопили під час нападу на новгород-сіверського бургомистра, приставили до Глухівського суду, а звідти "важливого злочинця" відправили до Москви. Там над ним люто знущалися: били батогами, вирвали ніздрі, випекли тавро на лобі та на вилицях і погнали до Казані на каторгу. Царська "наука" не зламала Гаркушу — він знову втік. У рідних місцях створив ще більший загін, який став грозою для всіх конотопських та миргородських поміщиків. Проти нього було послано військовій частини, і в 1784 році біля Ромен загін Гаркуші попав під облогу. Знову нещадно всіх катували, а ватажка заслали у Нерчинськ на довічну каторгу, під суворий нагляд. Звідси вже він не повернувся.

Про Гаркушу написав роман Г. Квітка-Основ'яненко і нарис Г. Данилевський, але ці твори не дають правдивої уяви про героя та його вчинки. Роман Нарежного "Гаркуша", побудований на історичних фактах, кілька разів категорично забороняла цензура.

Вперше він надрукований у Харкові тільки 1931 року. В дореволюційних українських театрах з успіхом ішла п'єса О. Стороженка "Гаркуша".

Г. ГРИГОР'ЄВ
("Україна", ч. 12, 1967.)

КАЖУТЬ, БУЛО ТАК...

Якось серед ночі відомого англійського хірурга Лістера викликали до одного багатія. Той стогнав: Ох, пане лікарю, я так нездужаю! Я вмираю!"

Лістер уважно оглянув хворого і спитав:

— А ви склали духівницю?

— А хіба мої справи такі кепські?

— Як прізвище вашого нотаріуса?

— Ви гадаєте, що?..

— Накажіть негайно покликати нотаріуса і обох синів.

— То я справді вмираю?

— Ні, — одказав лікар. — Але я не хочу бути єдиним, кого ви цієї ночі без будь-якої потреби підняли з ліжка...

Альбертові Айнштайнові дуже подобались фільми Чапліна. Одного разу після перегляду нового фільму Айнштайн написав йому: "Ваш фільм "Золота лихоманка" зрозумілий всім у світі, і ви неодмінно станете великою людиною. А. Айнштайн".

Чарлі Чаплін відповів йому:

"Я Вами захоплений ще більше. Вашої теорії відносності ніхто в світі не розуміє, а Ви все ж таки стали видатною людиною. Ч. Чаплін".

Один письменник приніс Вольтерові свій твір з проханням дати відгук. Минуло декілька днів, і Вольтер повернув письменникові його рукопис. Наприкінці твору рукою письменника було написано "Fin", тобто "кінець". Вольтер закреслив літеру "n" і залишив "Fi" (фі). Цим словом він і висловив свою думку про твір.

("Ранок", ч. 1. 1968.)

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ

1. Олена Курило, «УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ».

Про цю книгу див. у «Нових Днях» за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників «Нових Днів» — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. «НОВИЙ ОБРІЙ», ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 дол.

Обидві книжки замовляти в «Нових Днях».

НОВІ ДНІ, ТРАВЕНЬ, 1968

П. К. ВОЛИНЯКОВІ

Мовчун окаянний! Я бачу, що Вас
Не вразив ні медом, ні маком.
Хіби що смішний прислати Вам газ
І "мощну" японську "араку"...

Мовчіть же і далі, в кишеню Вам чорт,
(Бо він на секретаря б здався.)
Коли б замість крісла, Ви сіли на торт,
Я б довго надхненно сміявся.

А поки з галузкою миру в руці,
Гадаю, "Новим Дням" на славу,
Прошу помістити хоч десь у кінці
Оцю невеличку сбіяву.

Іван ЕВЕНТУАЛЬНИЙ

3. 5. 1968

Новий випуск видавництва Юліана Середяка
в Аргентині

Анатоль Галан

НЕВИГАДАНЕ

Збірка новель і оповідань

320 сторінок друку.

Обкладинка Володимира Пилишенка.

У світі існує багато фантазій, далеких від життя, перебільшених і підмальованих на смак читацької публіки. Але в цій книжці нема жодної фантазії. У ній відбито те, що ви спостерігали, тільки не зауважили. У ній — жорстока правда людських переживань, почуттів, дій і, можливо, відповідь на запитання вашої власної душі.

Ціна книжки:

в Аргентині — 700 пезів, в Австралії — 2.50 дол.
в Англії — 1 ф. штерл., в США і Канаді — 3 дол.
Книгу "Невигадане" можна набути в усіх українських
книгарнях на еміграції або замовляти на адресу:

A. Kalynowsky
704 Norton St.,
Rochester, N. Y. 14621, U.S.A.

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ФУНДАЦІЯ —

ЦЕ НАША МАЙБУТНІСТЬ У КАНАДІ

АДРЕСА:

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ФУНДАЦІЯ

ПРЕДСТАВНИЦТВО - ТОРОНТО

191 Lippincott St. — Toronto 4, Ont.

ЧЕКИ ВИПISУВАТИ:

The Taras Shevchenko Foundation

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Демолович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.50.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.25 дол.

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.,
в Англії — 15 шіл., в Австралії — 1.80.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(Фонетика й морфологія).

Видання п'яте.

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — 1.60.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (синтаксис)
Друге видання.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.
в Англії — 12 шіл., в Австралії — 1.60.

8. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання.

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо.

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.,
в Англії — 18 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

ТІЛЬКИ НО ВИЙШОВ З ДРУКУ

КАТАЛОГ КНИЖОК

ч. 3, 1968 рік,
виданий книгарнею “Українська Книга”,

Цей великий (біля 90 сторінок друку) детально описаний і правильно впорядкований список українських книг, які тепер є на складі в нашій книгарні в Торонті,

**РОЗДАЄТЬСЯ І РОЗСИЛАЄТЬСЯ
БЕЗКОШТОВНО**

Цей каталог ми виготовили для Вашої
вигоди.

Придбайте його собі!
Заходьте особисто або звертайтеся

листовно до нашої книгарні:

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas St. W.,
Toronto 3, Ontario.